

ሓፈሻዊ ባይቶ
ዘይወግዓዊ ትርጉም

ዝርጋሐ፡- ንሓፋሽ
4 ሰነ፡ 2015

መበቁላዊ፡- እንግሊዝኛ

ባይቶ ሰብአዊ መሰላት

መበል ዕሰራን-ትሻዓተን ኣጅባ

ዛዕባ ቍጽሪ 4

ኣቓልቦ ኣዚ ባይቶ ዜድልዮም ኮነታት ሰብአዊ መሰላት

ጸብጻብ መርማሪ ኮምሽን
ኮነታት ሰብአዊ መሰላት ኣብ ኤርትራ*****

ጸማቕ፡

መርማሪ ኮምሽን ብመሰረት ውሳኔ 26/24 ባይቶ ሰብአዊ መሰላት መርመራ-ኡ አሰላሲሉ።

ሽሕ'ኳ ኮምሽን ኣብ ኤርትራ ኺበጽሕ እንተ ዘይከኣለ፡ ኣብ ሳልሳይ ሃገራት ምስ ዚቐመጡ መሰኻኽር ብዘካየዱ 550 ምስጢራዊ ቓለ-መጠይቓት ቀጥታዊ ቃለ-ምስክርነት ረኺቡ እዩ። እንተላይ 160 ምስክርነት ብጽሑፍ ተቐቢሉ።

ብመሰረት እዚ ውህሉል መርትዖ እምበኣር፡ ኣብ ኤርትራ ብሜላ ዚዝውተር፡ ሰፊሕን ገዢን ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ብመንግስቲ ኺፍጸም ምጽናሑን ገና ይፍጸም ምህላዉን ኮምሽን ተገንዚቡ። ገለ ኻብዞም ግህሰታት ገበናት ኣንጻር ሰብአውነት እዮም።

ኣብዚ ጸብጻብ፡ ፈላጊ መብጽዓታት እቲ ኣብቲ ኸቶ ዘይተተግበረ ቅዋም 1997 ግንዛብ ረኺቡ እተኻተተ ኣምራት ዴሞክራሲን ግዝኣተ-ሕግን፡ መንግስቲ ብኸመይ ቀስ ብቐስ ዓፊኑ ከም ዜህጠም ኮምሽን የርእይ። ኣብዛ ሃገር ንዚርከቡ ውልቀ-ሰባት መሰረታዊ ናጽነቶም ብምንፋግ፡ መንግስቲ ንምቍጽጻርም፡ ንምዕፋኖምን ንምግላሎምን ዜኽእሎ ጨፍላቕ ስርዓታት ፈጠሩ ከመይ ይሳለየሉ ምህላዉ ይዝርዝር። ኣብዛ ውልቀ-ሰባት ኣብ ጸጸባሕ ብሃውሪ ዚቐየዱሉን ዚእሰሩሉን፡ ዚግረፉሉ፡ ዚስወሩሉ ወይ ከንዮ ዝኹነ ሕጋዊ መሰርሕ ዚርከቡሉ ሃገር፡ ንንጥፊታት ሰባት ብዚምልከት፡ 'ሓሊንኩም' ኣረ 'ሓሲብኩም' እናተባህለ ዚእከብ ሓበሬታ ብፍርሂ ንምግዛእ እዩ ዜገልግል። እዚ ኮምሽን፡ ብተወሳኺ፡ ብጉልባብ ምክልኻል ግዝኣታዊ ሓድነትን ምርግጋጽ ርእሰኻ ምኽኣልን፡ ኤርትራውያን ብኣድማዕነት ንዘይተኣደነ ጊዜ ኣብ ዚውጽዮም፡ ዚምዘምዘምን ብገልጹን ኣብ ዚገዝኡምን ስርዓታት ሃገራዊ ኣገልግሎት ከምኡውን ግዳድ ዕዮ ብኸመይ ተቐሪፎም ከም ዚርከቡ ይገልጽ።

ስእል

* ጥብቓታት እዚ ጸብጻብ፡ ቦቲ ዝቐረቡሉ ቋንቋ ከም ዘለዉዎ ጥራይ እዮም ዚዝርግሑ።
** ንዝርዝራዊ ውጽኢት መርመራ መርማሪ ኮምሽን፡ ሰነድ A/HRC/29/CRP.1 ርእ።
*** ድሒሩ እተረከበ ጸብጻብ

GE.15-11450 (ረ)

1511450

ትሕዝቶ

	ግንቀጻት	ገጽ
I. መላተዊ	1-3	3
II. ስልጣንን አገባብን	4-22	3
ሀ. አብያ ምትሕብባር ብኤርትራ	9-11	3
ለ. አሰራርሓ	12-19	4
ሐ. ናይ አተሓባር ግህሰታት ሕጋዊ መቻንን መለክዒ ብቐዓት መርትዖታትን	20-21	4
መ. መዘገብን ስነዳን ምስክርነት	22	5
III. ኮምሽን ዝረኸቦ ቐንዲ ውጽኢት መርመራ	23-65	5
ሀ. ተቐጻጺኡ፡ ዓፊኑን አግሊሉን	27-37	6
ለ. ግዝኣት ብፍርሂ	38-56	8
ሐ. ዓሚጸ፡ መዘሚዙን ብጊልዮነት ዝኪሉን	57-65	11
IV. መደምደምታታትን ለበዋታትን	66- 102	12
ሀ. መደምደምታታት	66 - 83	12
ለ. ለበዋታት	84 - 102	15
ጥብቆታት		
I. ብመርማሪ ኮምሽን ናብ ፕረዚደንት ኤርትራ አተመርሐ ደብዳቤ		20
II. ብመርማሪ ኮምሽን ናይ አተላለያ አብያተ-ማእሰርቲ ዝርዝር		22

I. መአተዊ

1. ፍልይቲ ራፖርተር ኮንታት ሰብአዊ መሰላት አብ ኤርትራ አብ ጸብጻባታ (A/HRC/23/53 ከምኡውን A/HRC/26/45) ገሊጻቶ ከም ዘላ፡ አብ ኤርትራ ተፈጻሚ ዚበሃል ኩሉ ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ኪምርምር ንኡዳ ዓመት ብምምዛዝ፡ ባይቶ ሰብአዊ መሰላት ብውሳኔ 26/24 ንመርማሪ ኮምሽን ኮንታት ሰብአዊ መሰላት አብ ኤርትራ ኣቕሙዎ።
2. ብ26 መስከረም፡ 2014፡ ፕሪዚደንት ባይቶ ሰብአዊ መሰላት ንማይክ ስሚዝ ብኣብ-መንበርነት ኮምሽን ኪሾም ኹሎ፡ ንቪክተር ዳንኳ ከምኡውን ንፍልይቲ ራፖርተር ኮንታት ሰብአዊ መሰላት አብ ኤርትራ፡ ሸይላ ቢ ኪታሩት፡ ድማ ብኣባልነት መሪጽዎም።
3. ኮምሽን አብ መበል ዕስራን-ትሻኅተን ኣኼባ ባይቶ ሰብአዊ መሰላት ጸብጻቡ ብጽሑፍ ንኺቐርብ ባይቶ ስለ ዝጠለበ እዩ እዚ እዋናዊ ጸብጻብ ብመሰረት ውሳኔ 26/24 ባይቶ ዚርከብ ዘሎ። ብውሳኔ ባይቶ መሰረት፡ ኩሉ ጸብጻባት ኮምሽን፡ እንተላይ ሰነድ A/HRC/29/CRP.1፡ ስለ ግቡእ ስጉምቲ ናብ ኩሉን እተን ዚምልከተን ኣካላት ሕቡራት ሃገራትን ናብ ዋና ጸሓፍን ይዘርጋሕ።

II. ስልጣንን ኣገባብን

4. መርማሪ ኮምሽን፡ ፍልይቲ ራፖርተር አብ ጸብጻባታ ዝገለጹቶ ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት፡ እንተላይ ከንዮ ዝኹነ ሕጋዊ መሰርሕ ቅንጻላታት፡ ግዳድ ምስዋርን ብሕቱወ ማእሰርትን፡ ቀይድን ማእሰርትን ብእኡ-ወረዶ፡ መግረፍቲ፡ አብ እዋን ግዳድ ሃገራዊ ኣገልግሎት እተፈጸሙ ንመሰላት ህጻናት ዚጸልዉ ከምኡውን ከተያ ናጽነት ምግላጽ ሓሳባትን ርእይቶን፡ መሰል ምእካብ፡ ሸርክነት፡ ሃይማኖታዊ እምነትን ምንቅስቃስን ዜጠቓልሉ ግህሰታት ብመሰረት ውሳኔ 26/24 መርማሩ።
5. ኮምሽን ጸታ አብ ዝሰረቶም ዓመጻት፡ አውራ ኣንጻር ደቀንስትዮ ንእተፈጸመ ዓመጽ፡ ከምኡውን ንጽልዋ ናይቲ እንተላይ ንደቀንስትዮን ቁልዑን አብ ዜካትታ ፍሉይት ጉጅላታት ንእተፈጸመ ግህሰታት ፍሉይ ኣቓልቦ ሂቡዎ።
6. ውሳኔ 26/24 ባይቶ ሰብአዊ መሰላት ንስፍሓት ጊዜ እቲ መርመራ ኣይድርቶን። ከም ኣካል ዘይቤ ኣሰራርሓኡ፡ ኮምሽን ንስፍሓት ጊዜ እቲ መርመራ ካብ ጊዜ ናጽነት ኤርትራ ከሳብ ለይቲ ሎሚ ኪመትኩሮ እዩ ወሲኑ።
7. ንጅኣግራፊኣዊ ስፍሓቱ ብዚምልከት፡ ኮምሽን አብ ግዝኣት ኤርትራ ተፈጻሚም አብ ልዕሊ እተባህሉ ግህሰታት መርመራኡ ኣሰላሲሉ።
8. ብባይቶ ሰብአዊ መሰላት ዝቐሙ ካልኣት ኮምሽናት መርመራ አብ ሓንቲ ሃገር ወይ አብ ፍሉይ ግዝኣት ንእተፈጸሙ ግህሰታት ሰብአዊ መሰላትን ተዛመድቲ ገበናትን ብንጹር ኪምርምሩ ኪጥለቡ ኹለዉ። እዚ ኮምሽን ግና ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ጥራይ ኪምርምር እዩ እተመዘዘ፤ ስለዚ እምበኣር፡ እዚ ኮምሽን መዝነቱ መርመራ ዓለምለኽ ገበናት ከም ዘዩጠቓልል እዩ ተርጉምዎ። ይኹንምበር፡ መርመራ አብ ምዝዛሙ ብእተዋህለለ እኩብ ሓበሬታ መሰረት፡ ኮምሽን መርመራ ትርጉም መዝነቱ ንተኸለሎ ፍጻሜ ከምዚኣቶም ዝኣመሰሉ ገበናት ካብ ምድምዳምን ተወሰኹቲ መርመራታት ኪካየዱ ካብ ምምሕጻንን ዓንቁጽዎ ዚብል ርእይቶ ኣይነበርን።

ሀ. ኣብያ ምትሕብባር ብኤርትራ

9. አብ ውሳኔ 26/25 ባይቶ ሰብአዊ መሰላት፡ መንግስቲ ኤርትራ ምስ ኮምሽን ምሉእ ብምሉእ ኪተሓባበር፡ አብ ዝደለዮ ቦታ ብዘይ ገደብ ኪበጽሕ ኪፈቐድሉ፡ ከምኡውን ሓላፍነቱ ምእንቲ ኺፍጸም ኣድላዩ ዜበለ ሓበሬታ ኪህቦ ባይቶ ጸዊዑ ነይሩ።
10. ኮምሽን ናብታ ሃገር ኪኣቱን ምስ ኮንታት ሰብአዊ መሰላት ዚተኣሳሰር ሓበሬታ ኪምጥን ተደጋጋሚ ንዝቐረበ ጻውዒት መንግስቲ ኤርትራ ምላሽ ኣይሃበሉን። ኮምሽን አብ መበል ዕስራን-ትሻኅተን ኣኼባ ባይቶ ብቓል አብ ዘቐረበ ጸብጻብ፡ መንግስቲ ኤርትራ “ናብ ሓንቲ ሃገር ዘነጻጸረ ውሳኔታትን መዝነታትን ንመትከላት ዘይቐረውነት፡ ወድዓውነትን ብይን ብዘይ ሕርያን (non-selectivity) ሕቡራት ሃገራት ዚጥሕስ ብምዃኑ”፡ ነቲ ብቓል ዝቐረበ ጸብጻብ ከም ዚነጽግ ኣብሪሁ እዩ።
11. ኮምሽን ዝረኸቦ ዝርዝራዊ ጭብጥታት ንመንግስቲ ኤርትራ ኣካፊልዎ እዩ (ጥብቆ I ርእ)።

ለ. አሰራር

12. ኮምሽን ናብ ኤርትራ ኪኢትው ከይተፈቐደ፡ ኣብ ሳልሳይ ሃገራት ምስ ዚቐመጡ መሰኻኸር ምስጢራዊ ቻለ-መጠይቓት ብምክያድ ቀጥታዊ ምስክርነት ኪረከብ ክኢሉ።

13. ኣብ መቐን ድሩት ጊዜ፡ ባጀትን መደብ ስራሕን፡ ኮምሽን ብመሰረት ዝረኸቦ ተቐባልነት፡ ብመጠን ብዝሒ እተኣንገዱ ዜጋታት ኤርትራን ብማእከላይ ገምጋም እቲ ካብ ኤርትራ ዝወጹሉ ዕለታትን (እዚ ዳሕረታዊ ነጥቢ መርመራ ዚግበረሉ ስፍራት ጊዜ ምሉእ ሸፊን ምርካቡ ንምርግጋጽ እዩ ተሰላሲሉ) እዩ ምብጻሕ ዚፍጽመሉን ሃገራት መሪጹ። ኮምሽን ኣብ ጅቡቲ፡ ኢትዮጵያ፡ ጀርመን፡ ኢጣልያ፡ ሸወደን፡ ሰዊዘርላንድ፡ ዩናይትድ ኪንግደም ዓባይ ብሪታንያን ሰሜን ኣየርላንድን ከምኡውን ሕቡራት መንግስታት ኣሜሪካ በጺሑ።

14. ኮምሽንን ሰክረታርያትን ምስ ልዕሊ 550 መሰኻኸር ምስጢራዊ ቻለ-መጠይቓት ኪሰላስሉ ከለዉ፡ እተን 100 ደቀንስትዮ እዩን ዝነበራ። ውጹእ ሞያዊ ልምድታት ከም ዚጠልቡ፡ ንጉዳያት ጾታን ጾልዎ ጾታ ዝሰረቱ ግህሲታትን ኮምሽን ብፍሉይ ኣድሂብሉ። እንተኾነ፡ ደቀንስትዮ እተሰቐዩ ግህሲታት ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ምምርማርን ምስናዱን ኮምሽን በዳሂ ጸገማት ጎኒፍም። ኮምሽን እምበኣር፡ መርመራኡ ንመጠን ጾታዊ ዓመጽን ዓመጽ ኣንጻር ደቀንስትዮን ብኸፊል ጥራይ ኣስፈርዎ ኪኸውን ከም ዚኸእል እምንቶሉ እዩ።

15. ኣብ ሕዳር 2014፡ ዚምልከቶም ውልቀ-ሰባት፡ ጉጅላታትን ትካላትን ምስክርም ብጽሑፍ ኪቐርቡ ኮምሽን ጸዊዑ። ምስክርነት ዚቐርበላ ናይ መወዳእታ ዕለት ምስ ኣኸለት፡ 160 ምስክርነታት ተቐቢሉ።

16. ኮምሽን ምስ ብዙሓት ትካላት ሕቡራት ሃገራትን ምስ ካልኣት ኣብ ሰብኣዊ ጉዳያት ዚነጥፉ ተዋሳኒትን ብጽምዶ ዓይይ። ሓያሎ ካብዞም ትካላትን ተዋሳኒትን ምስ መዝነት እዚ ኮምሽን ምትእስሳር ዘለዎ ሓበሬታ ኪህቡ ቅሩባት ዚይምንባሮም ምስናይ ቅሬታኡ ይገልጽ። ላዕሊዎይ ኮምሽንና ቤት-ጽሕፈት ሰብኣዊ መሰላት (OHCHR) ስለቲ ዝገበረሉ ድጋፍ ኮምሽን ምስጋናኡ ይገልጽ። ብዘይካዚ፡ ኮምሽን ብርክት ዝበላ ዚይምንግስታውያን ትካላት ካብ ዝገበሩሉ ኣዝዩ ኣገዳሲ ድጋፍ ተጠቐሙ እዩ።

17. ናብ ኤርትራ ኪኣቱ ዚይምኸኣሉ ንጉድነ ጉሲና፡ ኮምሽን ዝገውጅ ዝዓበዩ ብድሆ መርመራ መሰኻኸር ከቢድ ሕን ምፍጻይ ከይወርዶም ምፍራሆም እዩ። ሓያሎ ካብቶም ካብ ኤርትራ ወጺኢ ዚነቡሩ መሰኻኸር፡ ሰብ-መዚ መንግስቲ ኤርትራ ብሕቡእ ይከታተሉና ኣለዉ ኢሎም ስለ ዝሓሰቡ፡ ስለ ውሕስነቶምን ስለ ውሕስነት እቶም ኣብ ኤርትራ ዚርከቡ ኣባላት ስድራቤቶምን ብምስጋእ፡ ዋላውን ብመትከል ምስጢራውነት፡ ቃሎም ኪህቡ ፍርሂ ሓዲርዎም።

18. ከም ሳዕቤኑ፡ ኮምሽን ንውሕስነት መሰኻኸር ልዑል ኣቐልቦ ሂሎም። እምበኣርከስ፡ ሓላፍነት ውሕስነት ኮሎም እቶም ምስ ኮምሽን ዚተሓባቡሩ ሰባት ብቐንዱ ነተን ዚቐመጡሉን ሃገራትን ዜግነትን ዚምልከት ምዃኑ ብምዝካር፡ ኣድላዩ ምስ ዚኸውን ኣባል ሃገራት ተወሳኺ ስጉምታታት ውሕስነት ኪህባ ኮምሽን ይጽውዕ።

19. ኣብ ከም ስነ-ህዝቢ፡ ልምዓት፡ ቍጠባን ስርዓተ-ሕግን ዝኣመሰሉ ዓውድታት፡ ስእነት ዜተኣማምን ዳታ፡ እንተላይ ስታቲስቲካዊ ሓበሬታ፡ ኮምሽን ስራሑ ኣብ ምዕማም ዚገውጅ ኻልእ ብድሆ እዩ። ካብቲ እተኣከበ ዳታ ንመርትዖ መሰረት ዝገበረ መደምደምታታት ኪብጻሕ ዚይተኸእል እንተ ኹይኑ ኮምሽን ኣፍኢሙም ኣሎ።

ለ. ናይ እተሓበሩ ግህሲታት ሕጋዊ መቐንን መለከዒ ብቐዓት መርትዖታትን

20. ኮምሽን ብመሰረት እቶም ኤርትራ ብወለንታ ረድያ ዝፈረመትሎም ዓለምለኸ ሕጋዊ ግዴታታት እዩ ንኸነታት ሰብኣዊ መሰላት ገምጋምዎ። ኤርትራ ነዞም ዚሰዕቡ ዓለማውያንን ዞባውያንን ውዕላት ሰብኣዊ መሰላት ፈሪማትሎም ትርከብ (እተፈረመሉ ዓመት ኣብ ሓጻር ተዋሂቡ ኣሎ)፦

- ውዕል መሰል ቁልዑ (1994) ከምኡውን ኣብኡ ተኸቲቱ ዘሎ ንጽምዶ ቁልዑ ኣብ ዕጥቃዊ ግጭታት ከምኡውን ንመሸጣ ቁልዑ፡ ንኣመንዝራነት ቁልዑን ንስእለ-ጽዩፍ (ፖርኖግራፊ) ቁልዑን ዚምልከት ኣማራጺ ፕሮቶኮላት (2005)
- ውዕል ምውጋድ ኮሎ ዓይነት ኣድልዎ ኣንጻር ደቀንስትዮ (1995)
- ኣፍሪቃዊ ቻርተር ሰብኣውን ህዝባውን መሰላት (1999)
- ኣፍሪቃዊ ቻርተር መሰላትን ድሕነትን ቁልዑ (2000)
- ዓለምለኸ ውዕል ምውጋድ ዓሌታዊ ኣድልዎ (2001)
- ዓለምለኸ ኺዳን ቍጠባዊ ማሕበራውን ባህላውን መሰላት (2001)
- ዓለምለኸ ኺዳን በርጌሳውን ፖለቲካውን መሰላት (2002)

- ውዕል አንጻር መግረፍትን ካልገኘ ጨካኝ፣ ኢሰብአዊ ወይ ዜሕሰር አተላላጭ ሽግግር መቆጣጠር (2014)

21. ኮምሽን መርመራው በመለከዱ ብቸኛው “ኪሊሙን ብዙ ክልል ርትዓዊ ምክንያታት” እየ አሰላሰለ። እዚ መለከዱ ብቸኛው፣ እተክከበ ዘበለ ሓበሬታ – እንተላይ ክፉት ምንጭታት – ኣብ ምግምጋም ግብእ ምላሽ ምስ ዚረከብ፣ እቲ ተርእዮ ወይ ፍጻሜ ከምቲ እተሓበረ ተኸሲቱ ኢልካ ምእማኑ ርትዓዊ ይገብሮ ተገላሎ ኪድምደም ይከኣል።

መ. መዝገብን ሰነዳን ምስክርነት

22. ሕቡራት ሃገራት ምስ ዚሰርሓሉ ኣገባባት ብዚሳነ መገዲ፣ ኩሉ እቲ ብኮምሽን ዚእከብ ሓበሬታ ኣብ ወግዓዊ ስርዓት መዝገብ ሕቡራት ሃገራት እናተኸዘነ፣ ኩሉ ቻለ-መጠይቓት ስለ ድሕነት ብጥብቂ ምስጠራውነት ተዓቂቡ ይርከብ። ነፍሰወከፍ ዚምልከቶ ምስክር ብንጹርን ብንቐላትን ረድዮ እንትርፎ ዘይፈቐዱ፣ ሓበሬታ ምስ ዝኸነ ሃገር፣ ትካል ኩነት ውልቀ-ሰብ ኣይመቐራሕን። እዚ ኸኣ እንተላይ ምምቕራሕ ሓበሬታ ምስ ካልኣት ክፍልታት ላዕለዊይ ኮምሽን ሴት-ጽሕፈት ሰብአዊ መሰላት (OHCHR)፣ ምስ ኣገባብ ኣተላላጭ ሰብአዊ መሰላት ሕቡራት ሃገራት፣ ምስ ዝኸነ ዓለምለኽ ፍርዳዊ ኣሰራርሓታት፣ ምስ ዝኸነ ፍርዳዊ ኣሰራርሓታት ካልኣት ሃገራት፣ ከምኡውን ምስ ዝኸነ መንግስታዊ ባዓል-መዘ፣ ብፍላይ ናይ መንግስቲ ኤርትራ፣ የጠቓልል።

III. ኮምሽን ዝረኸቦ ቕንዲ ውጽኢት መርመራ

23. ኣብ ኤርትራ ብሜላ ዚዝውተር፣ ሰፊሕን ገዢን ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ብመንግስቲ ኪፍጸሙ ምጽናሎምን ገና ይፍጸሙ ምህላዎምን ኮምሽን ተገንዚቡ። ኣይሎ ረቛሕታት ኣብ ግምት ብምእታው፣ ስርዓታት ብሜላ ዚዝውተር ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ኣለልዩ ኣሎ። እዚኣቶም ክኣ ኣብ ጊዜ መርመራ እተሰነደን እተረጋገጸን ልዑል ምድግጋም ተርእዮ ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት፣ ብዘኪ ግዳያትን ኣብ ገለ እዋን ምድግጋም ተመሳሳሊ ግህሰታትን፣ ዓይነታት እቶም እተጣሕሱ መሰላት፣ ከምኡውን መሰረታዊ ባህርይ እዞም ግህሰታት – ማለት ውጽኢት ብሃውራ ወይ ብንጽል እተፈጸሙ ተግባራት ሓለፍቲ ዘይምዃኖም – የጠቓልሉ። እቶም ቀንዲ ነዞም ግህሰታት ዚፍጸሙ ኣካላት ድማ ኣይልታት ምክልኻል ኤርትራ፣ ኣውራ ሰራዊት ኤርትራ፣ ሴት-ጽሕፈት ሃገራዊ ድሕነት፣ ኣይልታት ፖሊስ ኤርትራ፣ ሚኒስትሪ ዜና፣ ሚኒስትሪ ፍትሒ፣ ሚኒስትሪ ምክልኻል፣ ህዝባዊ ግንባር ንዴሞክራሲን ፍትሕን (ሀግደፍ)፣ ሴት-ጽሕፈት ፕረዚደንት፣ ከምኡውን ፕረዚደንት እዮም።

24. ስለ ናጽነት ኤርትራ እተኸየደ ቻልሲ ኣብ ታሪኽ ረዚን ጅግንነት ቃልሲ ህዝቢ ንርእሱ-ውሳኔ ተገላሎ ተሰኒዱ ይርከብ። ህሉው ኮነታት ሰብአዊ መሰላት ኣብ ኤርትራ ዜሕዝን ውጽኢት ናይቲ ብቐንዱ ህላወ ኣዳሰ ሃገር ንምክልኻልን ንምርግጋጽን ኣብቲ ፈለግ ኣንቁዱ፣ ስልጣን ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራን ንኡ ዝተክኡ፣ ህዝባዊ ግንባር ንዴሞክራሲን ፍትሕን፣ ንምንቁሕ ብምሕላን፣ ብኡ-ብኡ ናብ መዓላ እምባገናዊ ልምድታት ዜንቁልቁል ተርእዮ ምዃኑ ኮምሽን ይርዳእ።

25. ኣብዚ ጸብጻብ፣ ፈላጊ መብጽዓታት እቲ ኣብቲ ኸቶ ዘይተተግበረ ቅዋም 1997 ግንዛብ ረኺቡ እተኸተተ ኣምራት ዴሞክራሲን ግዝአተ-ሕግን፣ መንግስቲ ብጉልባብ ስግኣት ህላወኡ ብኸመይ ቀስ ብቐስ ዓፊኑ ከም ዚህጠም ኮምሽን የርእይ። ኣብዛ ሃገር ንዚርከቡ ውልቀ-ሰባት መሰረታዊ ናጽነቶም ብምንፋግ፣ መንግስቲ ይምቀጽጽጽም፣ ንምዕፋኖምን ንምግላሎምን ዜኸእል ጨፍላቕ ስርዓታት ፈጠሩ ከመይ ይሳለዩሉ ምህላወ ይዘርዘር። ኣብዛ ውልቀ-ሰባት ኣብ ጸጽባሕ ብሃውራ ዚቐየሩሉን ዚእሰሩሉን፣ ዚግረፉሉን፣ ዚሰወፍሉ ወይ ክንዮ ዝኸነ ሕጋዊ መሰርሕ ዚርኸኑላ ሃገር፣ ንንጥፊታት ሰባት ብዚምልከት፣ 'ሓሊንኩም' እባ 'ሓሊንኩም' እናተባህለ ዚእከብ ሓበሬታ ብፍርሂ ንምግዛእ እዩ ዜገልግል። እዚ ኮምሽን፣ ብተወሳኺ፣ ብጉልባብ ምክልኻል ግዝኣታዊ ኣድነትን ምርግጋጽ ርእሰኻ ምክኣልን፣ ኤርትራውያን ብኣድማዕነት ንዘይተኣደነ ጊዜ ኣብ ዚውጽዎም፣ ዚምዘምዘምን ብጊልያነት ኣብ ዚገዝኡምን ስርዓታት ሃገራዊ ኣገልግሎት ከምኡውን ግዱድ ዕዮ ብኸመይ ተቐሪፎም ከም ዚርከቡ ይገልጽ።

26. ብዓቕም ለውጢ ከየምጽኡ ተስፋ ዘይረኣዩ ኸነታት እናኣንጸላለዎም፣ ኣማኢት ኣሸሓት ኤርትራውያን ካብ ሃገሮም ይሃድሙ ኣለዉ። ተስፋ ብምቕራጽ፣ ብምድረ-ብዳታትን ኩናት ብዚሓማመሰን ጎረባብቲ ሃገራትን ኣቢሎም ንኣደገኛ ማያት ባሕሪ እናኣቋረጹ፣ ውሕሰነት ኪኖድዮ ብጎደና ሞት ኪፍንጥሱ ይጋደሱ ኣለዉ። ኣብ ኢድ እቶም ጨካኛት ነጋዶ ደቂ-ሰብ ኪወድቁ፣ መግረፍትን ሞትን ኪወርዶም ከም ዚኸእል እናፈለጡ ንኣደጋ ይቃልዑ። ካብታ ሃገር ኪሃድሙ ምውሳኖም ብቐንጠባዊ ምክንያታት ጥራይ ኪምክነስ፣ ንኣሰቃቂ ኸነታት ሰብአዊ መሰላት ኣብ ኤርትራን ንኣቀኛ ስቓይ ህዝባን ዕሸሽ ምባል እዩ። ኤርትራውያን ዓለምለኽ ጽላል ውሕሰነት ኪኖድዮ ብማለት እዮም ኣብ ሃገሮም ይፍጸም ካብ ዘሎ ኸቱር ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ዚሃድሙ ዘለዉ።

ሀ. ተቆጻጸሩ፡ ዓፊኑን አግሊሉን

1. መሰል ብሕታውነት ብምጥላስ ዚሰላሰል ጽኑዕ ሓለዋ ሓፋሽ

27. መንግስቲ ኤርትራ ብመገዲ እቲ ኣብ ውሽጢ ሃገር ናብ ዚርከቡ ውልቀ-ሰባትን ድያስጳራ ኤርትራውያንን ዜነጻጸረ ሰፊሕ ስርዓት ስለያን ሓለዋን ኣቢሉ ኣብ ብሜላ ዚዝውተር ስርዓት ግህሰት መሰል ብሕታውነት ተዋፊሩ ይርከብ። ሓበሬታ ብዛዕባ ኤርትራውያን ንምእካብ፡ መንግስቲ ከሉ ሜላታት፡ እንተላይ ምስርገይ፡ ምፍርራህን ዓግጺ መዓላ ናይቲ ብመሰረቱ እተደገመ ኣቐሓሑ ኣብ መንግስታዊ ድኳናት ሕድሪ ንምዕዳግ ኣንቁዱ እተኣታተዎ ስርዓት ኩፖንን የዘውትር። ተሃዋሲ ስለያን ጽኑዕ ሓለዋን ኣብ ኤርትራ ክንዮ ኣድላይነት ሃገራዊ ድሕነት ወይ ምክልኻል ገበን ዚሓልፍን ብኢደ-ወረዶ ዚፍጸምን እዩ።

28. ከም ሳዕቤን ናይዚ ጽኑዕ ሓለዋ ሓፋሽ፡ ኤርትራውያን ስነ-ምግባሮም ብኣባላት ሃገራዊ ድሕነት ክትትል ይግበረሉ ኸይህሉ ወይ ከይግበረሉ እሞ፡ እቲ ዚእከብ ሓበሬታ ኣንጻሮም ቀኒዑ ናብ ሃውራዊ ቐይዲ፡ ማእሰርቲ፡ መግረፍቲ፡ ምስቐር ወይ ሞት ከየምርሓሎም ኣብ ቀጻሊ ፍርሂ ይነብሩ። እምበኣርከስ፡ ኣብ ዝበዝሐ መዳዖት ህይወቶም ኣብ ርእሰ-ሜማ ተጻጊዶም የሕልፍዎ። ከምኡ ምግባሮም፡ ሓደ ሰብ ኣየኖት ንጥፊታት እዮም ምስ “ፋሊልነት” ዚጽብጸቡ፡ ኣየኖትኩ እዮም ኣብ ገለ እዋናት ዚፍቀዱ፡ ሳዕቤን ናይዞም ንጥፊታትኩ እንታይ ኪኸውን ይኸእል ኪፈልጥ ስለ ዘይክእል እዩ። ህላወ ናይ ከምዚ ዝኣመሰለ ተሃዋሲ ስርዓት ቍጽጽር፡ ኣብ ውሽጢ ማሕበረሰባት ኣረ ኣብ ውሽጢ ስድራቤታት ከይተረፈ ሓፊሻዊ ሃዋህወ ፍርህን ምጥርጣርን እዩ ዚወልድ። ብቐላት ሓደ ምስክር፡ “ኣብ ኤርትራ ምስ ዝህሉ፡ ሰባት ሓሳባታይ ከየንብብዎ ስለ ዝሰግእን ስለ ዝፈርህን፡ ምሕሳብውን ደው ከየብል እዩ ዝስከፍ።” እቲ ሳዕቤን፡ ኣማሰይሉ ግቡእ መዓላ ከሉም መሰላትን ናጽነትን እምብዛ ምቐጻይ እዩ።

2. ናጽነት ምንቅስቃስ

29. ኣውራ ሰባት ናይ ሃገራዊ ኣገልግሎት ግዴታታቶም ከም ዜማልኡ ንምርግጋጽ፡ መንግስቲ ዝኸኑን ምንቅስቃስ ሰባት ኣብ ውሽጥን እንተላይ ናይቶም ካብ ሃገር ኪወጹ ዚደልዩን ዜጋታት ብጥብቂ ኣብ ምቐጻጻር ይተግህ። ከምኡ ንምግባር፡ መንግስቲ ኤርትራ ሓደ ሰብ ግዳድ ሃገራዊ ኣገልግሎትን ኪገዓዝ ፍቓድ ምርካቡን ዘይምርካቡን ከነታቱ ንምርግጋጽ መንነቱ ኣብ ዚሕተተሉ ኣዋን ኼርእዮ ዘለዎ እተሓላለኸ ስርዓት ፍቓድ ጉዕዞን ወረቓቓቲ መንነትን ፈጠሩ ይርከብ። መንግስቲ ነቶም ብሕጋዊ መገዲ ኻብ ኤርትራ ዚወጹ ሰባት ከይተረፈ ብሃውራዊ ምዕዳል መውጽኢ ቪዛ ይቆጻጸሮም። ነቶም ሃገራዊ ኣገልግሎት ንምውጋድ ብዘይ ሕጋዊ መገዲ ኻብ ኤርትራ ቪዛ ዚህቑት ሰባት ንምግባር፡ መንግስቲ ኤርትራ ምንቅስቃስ ናብ ከባብታት ዶብ ምድራቱ ኸይኣክል፡ ዶብ ኪሰግር እናፈተነ ንዚተሓዘ ሰብ መጠኑ ብዝሓለፎ ኣገባብ ይቐጽዖ። እንትርፎ ገለ ውሑዳት፡ እቶም ናብታ ሃገር ኪምለሱ እተገደዱ ዜጋታት ተቐይዶም፡ ተሓሰሶም ከምኡውን ንኢሰብኣዊ ኣተሓሕዝን መግረፍትን ተቐሊዶም። ብወለንታኡም ናብ ሃገሮም ዚምለሱ ኤርትራውያን፡ ብፍላይ ኣብ ወጻኢ ምስ ዘለዎ ተቐውሞቲ ምንቅስቃሳት ርክብ ኣለዎም ተባሂሎም ምስ ዚጥርጠሩ፡ ሃውራዊ ቐይዲ ይገኙን። ኣብ ሃገራት ወጻኢ ዚርከቡ ኤርትራውያን ካብ ሓፊሻዊ እቶቶም ክሳብ 2 ሚእታዊት ዚግመት ዘይተርፍ “ግብሪ ተሃድሶ” – ንሰነድ ጉዕዞ ዘይምጥን ዋጋ – ከፊሎም ጥራይ እዮም ፓስፖርት ኪረኽቡ ከኸእሉ። እቶም ብዘይ ሕጋዊ መገዲ ዚወጹ ድማ ቅጥዒ ጣዕሳ መለኦም ኪፍርሙሉ ኣለዎም።

30. ኣብ ልዕሊ ናጽነት ምንቅስቃስ እተሰገደረ ቀይዲ መጠኑ ዝሓለፎን ንረብሓ ምክልኻል ሃገር ጥብቂ ኣድላይነት ዘይብሉት እዩ። እዚ ቐይዲ ምስ ምጥላስ መሰል ናጽነት ምንቅስቃስ፡ እንተላይ ምስ ግህሰት መሰል ምውጻእን ብናጽነት ናብ ሃገርካ ምምላህን ይጽብጸብ። ከሉም እቶም ብዘይ ሕጋዊ መገዲ ዶብ ክትሰግሩ ሓሲብኩም ተባሂሎም ዚጥርጠሩ ሰባት፡ መብዛሕትኡ ጊዜ ብዘይ ዝኸኑን ፍርዳዊ መስርሕ ምስ መግረፍቲ ወይ ጨካኑ፡ ኢሰብኣዊ ወይ ዜሕስር ኣተሓሕዝ ኸኑን መቐጻዕቲ ዚዳረግ ኣተሓሕዝ እዩ ዚግበረሎም።

3. ናጽነት ምግላጽ ርእይቶን ሓሳባትን

31. ቀጻልነት ህላወኡ ንምውሓስ ኣብ ዚኸተሎ ዘይንቕነቕ መትከል፡ መንግስቲ ኤርትራ ኣብ ውሽጢ እቲ ሕብረተሰብ ዚርከቡ ውልቀ-ሰባት ብእተወደበ ደሃኺ ኣገባብ ከተያ ናጽነት ምግላጽ ሓሳባትን ርእይቶን፡ መሰል ምእካብ፡ ሽርክነት፡ ሃይማኖትን ምንቅስቃስን ዚዕፈኑሉን ዚንጸሉሉን ስርዓት ምኽሰኳስ ቀጻልዎ ኣሎ። ከም ሃገራዊ ድሕነት ወይ ውሕስነት ህዝቢ፡ ርግኣት ህዝቢ፡ ምክልኻል ጥዕና ህዝቢ ወይ ሞራል ወይ ምክልኻል መሰላትን ናጽነትን ካልኣት ከምኡ ዝኣመሰሉ ሓፊሻዊ ምኽንያታትን ጥራይ እናኻዕ ምልዓል፡ ንምኽኑይነት ምግባር ናጽነት ህዝቢ ሕጋውነት ከም ዘየልብሶ ኮምሽን የዘኻኸር።

32. ኣብ መዳይ ናጽነት ምግላጽ ሓሳባት፡ ኣንጻረይ ይቃወም፡ ይሓትት ወይ ንመንግስትን ፖሊሲኡን ይነቐፍ ኣሎ ንዚብሎ ዝኸኑ ሰባት፡ ዋላውን እቶም መግለጽታት ኣብ መቓን ዴሞክራሲያዊ ህዝባዊ ኸርክር ቅኑዓትን ሕጋውያንን እንተ ኸኑ፡ መንግስቲ ብሜላ ይዕፍኖ። እቲ ኣዝዩ ግሁድ ምልክት ናይ ከምዚ ዝኣመሰለ ዓፈኖ፡ ኣብ 2001 እተኸየደ ጸጺዖ ጉጅለ 15 ናይ ለውጢ ጉጅለን እተወርየሎም ደገፍቱን፡ መብዛሕትኦም ሓደው ተቐቲሎም ሓደው ከኣ ተሰዊሮም

እየም። ካብ ጽባሕ እቲ ዓፈና ኣትሒዙ፡ ኤርትራውያን ዝኹነ ርእይቶ ብምግላጽም ኪደሃኹ ምስ ጀመሩ እቲ ዓፈና ብኢሉ፡- ሕቶ ዕግበት መሰረታውያን መሰላትን ሕጋዊ ቀለተን፤ ንዕጫ እቶም ብመንግስቲ ከም ተቓዋምቲ ዚውሰዱ ሰባት ምምርማር፤ ምይይጥ ብዛዕባ መንግስታዊ ፖሊሲታት፤ ወይ'ውን ዝኹነ ዓይነት ሕቶ ምሕታት። መንግስቲ ነቶም ተቓዋምተይ እዮም ዚብሎም ሰባት ብዘይ ዕረፍቲ ከዳዓት እናበለ እዩ ዚጽውዖም። እቶም በዚ “ገበን” በደለኛታት ኹይኖም ዚርከቡ ሰባት እምበረመጠን ይቕጽዑ።

33. ናጽነት ፕረስ መንግስቲ ነቲ ሕብረተሰብ ንምቅጻጻር ናይ ዚገብር ጻዕሪ ኻልእ መርኣዮ እዩ። ኣብ 2001፡ መንግስቲ ኤርትራ ናጻ ጋዜጣታት ብምዕጻው ንጋዜጠኛታት ብማሕደርን መግረፍትን ኣህጢሞ። ይጥጥዕ ንዝነበረ ናጻ ፕረስ ኪድህኩ ኹሎ፡ ሓያሎ ኻብቶም ጋዜጠኛታት ሃለባቶም ኣይፍለጥን። ካብ ሽዑ ንነጅ፡ ኣብታ ሃገር ሻራ መንግስቲ ዘለዎ ሓበሬታ ጥራይ እዩ ብቐሊሉ ዚርከብ። መንግስቲ፡ ብቐንዱ ቦቲ ንሱ ዚውንኖ ሚኒስትሪ ዜና ኣቢሉ፡ ንትሕዝቶ ሓበሬታ፡ ነቶም ንኡ ዜሰናድእዎ ጋዜጠኛታት፡ ሸፊን ኺህብዎ ዘለዎም ጥባብን ብዛዕባኡ እንታይ ኪብሉ ኹም ዘለዎምን ብጽኑዕ ይቁጸጸር። ካብቲ ወግዓዊ መስመር ፈልከት ኪብል ፈቲኑ ንዚብሎ ጋዜጠኛ ተሪር መቐጸዕቲ የውርደሉ። ኣብ ልዕሊ ፕረስ እተሰገደደ ኹተያ፡ ስራሕ ጋዜጠኝነት ከም ሞያ ከምኡ'ውን ቀረብ ሓበሬታን ኣገባብ ርክብን ሓደው ተመጣጠንቲ ወይ ድማ ንረብሓ ሃገራዊ ድሕነት፡ ንርግኣት ህዝቢ ወይ'ውን ንሃገራዊ ሓድነት ዜገድሱ ብዘይ ምኽኖም፡ ኣብ መሰል ንናጽነት ምግላጽ ሓሳባት ተኻቲቱ ንዚርከብ መሰል ምድላይ፡ ምቕባልን ምምቕራሕን ሓበሬታ ዚግህስ እዩ።

34. ናጽነት ምእካብን ምጥርፍናን'ውን ኣብ ዕላማ ኣትዩ እዩ። ርእይቶእም ብሰላማዊ መገዲ ንምግላጽ መሰሎም ኪጥቀሙሉ ዜንቀዱ ሓደገት ሃቕነታት ብመንግስቲ ኪጭፍለቑ ኹለዉ፡ ሰላማዊ ሰልፈኛታት ድማ ተቐይዶም፡ ተአሲርም ኣብ ገለ እዋናት'ውን ከንዮ ዝኹነ ፍርዳዊ መስርሕ ተረብኛም። ብተወሳኺ፡ ፖለቲካዊ ሰልፍታትን ናጻ ማሕበራት ንግድን ካብ ዚእገዳ ንነጅ፡ ሰባት ምስቲ ዚገዝእ ዘሎ ሰልፊ ኹይተጸንበሩ፡ ኣብ ህዝባዊ ጥባባት ዚሳተፉሉ ጉዳይ ወይ ኹነታት ስራሕም ዚከላኸሉሉን ዜመሓይኹሉን ዝኹነ ኣገባብ የብሎምን። መንግስቲ ንምቕጻጻን ምናልባት ብሃገራውያን ኩነ ዓለምለኸ ዘይመንግስታውያን ትካላት ንዚሰላሰልን ንጥፈታት ዚምልከት ከተያ ብሕጊ ብምስግዳዱ፡ እምብዛ ደረትቲ ሕጋት ኤርትራ፡ ብመንግስቲ ዚውደብ ማሕበራት ጥራይ ኪዳይዩ ብምፍቃዶም፡ እምም እተጠቐሱ ትካላት ኣብታ ሃገር ኪሰርሑ ኣየኸእሎምን። ውጽኢት ናይቲ ንትግብረ መሰል ናጽነት ምእካብን ምጥርፍናን ኣመልኪቱ ከምሸን ዜካየዶ መርመራ፡ ቅሬታታት ዚመሓለፈሉ መስመራት ዘይምህላው፡ ውክልና ግዳሳት ጥጅላታት ኣብ ምምሕዳር ኣታ ሃገር ዘይምህላው፡ ንህዝቢ ኣብ ዚጸልው ውሳኔታት ምክክር ዘይምህላው፡ ንክፍትን ቅኑዕን ልዝብ ዚምቐሉ ዕድላት ዘይምህላው፡ ከምኡ'ውን ንመቐጸዕቲ ብምክንያት ሰላማዊ ምትእክባባትን ምግላጽ ጠለባትን የንጸባርቑ።

4. ናጽነት ሃይማኖትን እምነትን

35. መንግስቲ ንሃይማኖት ከም ስግኣት ህላወኡ ስለ ዚርእዮ፡ ንሃይማኖትን መግለጽታቱን ኪቁጸጸር ኣንቁዱ ኣሎ። ኣብ ኤርትራ ፍቓድ ዝረኸባ ጥጅላታት ሃይማኖት ኣርባዕተ እዮን፡- ኦርቶዶክሳዊት ተዋህዶ ቤተክርስቲያን ኤርትራ፡ ካቶሊካዊት ቤተክርስቲያን፡ ሉተራዊት ቤተክርስቲያንን ሱና እስልምናን። ኣፍልጦ ንምሃብ ዚምልከት ሕጋዊ መስርሓት ኣብ 2002'ኳ እንተ ቐመ፡ ክሳብ ለይቲ ሎማ ኣብታ ሃገር ኪህልዎ ብወግዒ ኣተፈቐድን ካልኣት ጥጅላታት ሃይማኖት የለዎን። መጠኑ ደኣ ይፈላለ እምበር፡ ከሎም ሃይማኖታውያን ማሕበረሰባትን ኣባላቶምን መንግስቲ ብዘሰገድዶ ኹተያታትን መጥቓዕታትን ኣብ ዕላማ ኣትዮም ይርከቡ። ምትእትታው ኣብ ሃይማኖታዊ መዋቕራትን ጥባባትን ሳዕሪፍ ኣሎ። ሃይማኖታዊ ምትእክባባት ናይተን ፍቓድ ዘይረኸባ ሃይማኖታውያን ጥጅላታት ክልኩል እዩ። ሃይማኖታዊ ናውቲ ይውረሱ። ሰዓብቲ እዘን ሃይማኖታት ብኢደ-ወረዶ ይቐየዱ፡ ኢሰብኣዊ ኣተሓሕዝ ይኸተሎም ወይ ኣብ እዋን ማእሰርቶም ንመግረፍቲ ይቃልዑ፡ ከምኡ'ውን እሱራት እምነቶም ኪርሕርሕዎ ይቐሰቡ። ሓያሎ ሃይማኖታውያን ኣመንቲ ተቐቲሎም ወይ ተሰዊሮም ኣለዉ።

36. ከከም እምነቱ ኣብ ዚግበር ፈላላዩ ኣተሓሕዝ፡ መሰኻኸር የህዋ ዜግነቶም ብኢትሃባር ተነፊጎም ይርከቡ። ኣብ ህዝባዊ ጥባባት ኪሳተፉ ዘይምክኣሎም ጥራይ ዘይኩነ፡ ምንፋግ ዜግነት ምክራት ዕግበት ካልኣት መሰረታውያን መሰላት - እንተላይ መሰል ስራሕ ፍቓድ ዋኒኖም ብኢደ-ወረዶ ምስ ዚሰረዝ፡ ከምኡ'ውን ሃገራዊ ሰነዳት መንነቶም ምስ ዚውረስ ኣብ ቅድሚ ሕጊ ሰብነቶም ኣፍልጦ ኹረክብ ዘለዎም መሰል - እዩ ዜኸትል።

37. ኣብ ልዕሊ ንጥፈታት ኣብያተ-ክርስቲያንን ሃይማኖታውያን ትካላትን ብሕግን ኣብ ጽሑፍ ብዘይ ሰፈረ ፖሊሲታትን እተሰገደደ ኹተያ ከምኡ'ውን እምነትካ ብግልጺ ናይ ምንጽብራቕ መሰል ብተዘዋወሪ መገዲ ምግባር ምስ ዓለምለኸ ሕጊ ሰብኣዊ መሰላት ዚቃድ ኣይኩነን። ኣመንቲ ሃይማኖቶም ከየምልኹን ከየንጸባርቑን፡ ከም ሰብከት ዝእመሰሉ ሕጊ ሰብኣዊ መሰላት ዚቃድ ኣይኩነን። ኣመንቲ ሃይማኖቶም ከየምልኹን ከየንጸባርቑን፡ ከም ሰብከት ዝእመሰሉ ሕጊ ሰብኣዊ መሰላት ዚቃድ ኣይኩነን። ከምኡ'ውን ዕዮ ሃይማኖታውያን ትካላት ንምክልኻል ውሕስነት ወይ ርግኣት ህዝቢ ብዘይምጥፍ ወይ ብዘየድልዮ ኣገባብ እተሰገደደ ኹተያ ንመሰል ኣመንቲ ጸልይዎ ይርከቡ። ብዘይካዚ፡ መሰላት ሰዓብቲ ንሓርነትን ንርትዓዊ መጋባእያን ከምኡ'ውን ከይግረፉን ንሕሰር ኣተሓሕዝ ወይ መቐጸዕቲ ኹይቃልዑን ዜውሕስ መሰሎም ብቐጻሊ ዚጠሓስ ምኽኑ ኮምሸን ይግንዘቡ።

ለ. ግዝአት ብፍርሂ

1. ምምሕዳር ፍትሐ

38. ናይ 1997 ቅዋምን እቲ ምስ ውልቃዊ መሰላት ዚተኣሳሰር ዓንቀጻትን ኣብ ግብሪ ዘይምውዓሉ፡ ኣብ ግዝአት ሕጊ ኤርትራ ኸቢድ ጽልዋ ኣሕዲሩ እዩ። ብግብሪ፡ ሃገራዊ ባይቶ ዘይጋባእላን ፈጻሚ ኣካል ንስርዓት ፍርዲ ኣብ ዚቆጸጸሮን ሃገር፡ ኣብ ኤርትራ ግዝአት ሕጊ የልቦን ምባልሲ ርጠብ ሓቂ እዩ። ብተሃባሲ ስርዓት ቊጽጽር ኣቢሉ ዚእከብ ሓበሬታ፡ ነቲ ህዝቢ ብፍጹም ሃውራውነት ኣብ ኮነት ዘላቺ ጭንቀት ንምሓዝ እዩ ዜገልግል። ንኤርትራውያን ዚገዝእም ሕጊ ዘይኮነስ ፍርሂ እዩ።

39. ግህሰት መሰል ርትዓዊ መጋባእያን ግቡእ መስርሕ ሕግን ብፍላይ ብቕሉዕ እዩ ዚፍጸም። ገበናዊ ሕጋዊ መስርሕት ነቲ ኣዝዩ መሰረታዊ፡ ኣድማሳዊ ተቐባልነት ዘለዎ መትከላት ምምሕዳር ፍትሐ ይገብሩ። መርመርቲ፡ ሓለፍቲ ጸጥታን ወታሃደራውያን መራሕትን ግብሪ ከም ደያኑ ከይገኙም ዚሰርሑ ይመስሉ፤ ይኹንምበር፡ ውሳኔታቶም ብዕለ ስለ ዘይገነር፡ ብዛዕባኦም እኹል ሓበሬታ የልቦን። ስለዚ፡ መጠን እቲ ዚፍጸም ግህሰታት ብኸፊል ጥራይ እዩ ኺግምገም ዚኸእል። ዝበዝሑ ውሳኔታት ብቐንዱ እንተላይ ብመግራፍቲ ንዚወሃብ ቃለ-እምነት ዜጠቓልል ጸብጻባት መርመራ መሰረት ብምግባር እዮም ዚወሃቡ። ብይናት ሳሕቲ ብዕለ ይግለጽ ወይ'ውን ነቶም ጉዳዮም ከም እተራእዮን ንኸንደይ ጊዜ ኸም ዚእሰሩ ወርትግ ዘይፈልጡን ክሰሩት ይገባሮም። እዚ ኸኣ፡ እቶም እተበየኖም ሰባት ፍርዶም ብላዕለዊ ቤት-ፍርዲ ኪምርመር ከይጠልቡ ኣጸጋሚ ይገብሮ።

40. ሲቪላውን ወታሃደራውን ስርዓት ፍርዲ ናጻ ኣይኮነን። መንግስቲ ድማ ወትሩ ኣብ ምምሕዳር ፍትሒ ጣልቃ ይእቱ እዩ ኢሉ ኮምሽን ይድምድም። ፍርዳዊ ኣካል ዜጋታት ኤርትራ ኣውራ ብሲቪላውያን ሓለፍቲ መሰሎም ምስ ዚጠሓስ፡ ንመሰረታውያን መሰላቶም ኪከላኸለሎም ዜኸእሎ ዓቕሚ የብሉን። ገለ ደያኑ “ስራሓም” ብትሕቲ \$2 ደምዝ ንመዓልቲ ኣብ ሚኒስትሪ ምክልኻል ዚምርኩስ ወታሃደራት ምኽኒኖም ንገዛእ ርእሱ፡ ንጹር ግህሰት መትከል ናጽነት ፍርዳዊ ኣካልን ውሕስነት መዝነቶምን እዩ። ብተመሳሳሊ፡ ፍርዳዊ ኣካልን ኣኸባሪ ሕግን ናጽነት ምስኣኖም፡ ኣብቲ ኣብ ኤርትራ ዚርከቡ ሲቪላውያን ሓለፍቲ ከም ዊንታኦም ዚዕንድሩሉ ሰፊሕ ቀይዲ-ብተኸ ኣሰራርሓ፡ እንተላይ ኣብ ዓብይ ግህሰት ሰብኣዊ መሰላት፡ ኣበርክቶ ኣለዎ።

2. ሃውራዊ ቕይዲ

41. መዓላ ናይቲ መንግስቲ ብመገዲ መርበባት ስለያ ዜህልሎ ሓበሬታ ብቐንዱ ናብ ሃውራዊ ቕይዲን ማእሰርትን እዩ ዜቐንዕ። ዝበዝሑ ኹብቶም ምስክርነቶም ዝሃቡ ብዙሕ ሳዕ ተኣሲሮም እዮም። ቀይዲ መብዛሕትኡ ጊዜ ዘይፍትሓዊ፡ ኪግመት ዘይከኣል፡ ዘይምኽኑይን ዘይተመጣጠንን እዩ። መብዛሕትኡ እዋን፡ እቲ እተጣሕሰ ሕጊ ኣየናይ ምኽኒ ክሳብ ዘይልለየሉ ደረጃ ሰባት ብሃውራዊ ምኽንያታት ይቐየዱን ይእሰሩን። ብወግዲ ዚቐርብ ክሲ ስለ ዘየለ፡ ሰባት ምኽንያት መቐየዲኦምን መሓየሪኦምን ብእመታት መርመራ ወይ ቅድሚ ቕይዲ ብዝነበሮም ምንቅስቓስ ይግምቱ። ኮምሽን ዳግም ቅርጺ ኺትሕዞ ዚኸእል ቐንዲ ምኽንያታት ቀይዲ ምስ ምሕታት ሕቶታት፤ ምትሕብባር ምስ ጸላሊ ብጥርጣሪ፡ እንተላይ ኣብ ኤርትራ ምስ ዚርከባ ናይ ባዕዲ ትካላት ምስራሕ፤ ምስ ግምታዊ ወይ ክወን ሃቕን ምህዳም ካብታ ሃገር ወይ ምኹብላል ካብ ሃገራዊ ኣገልግሎት፤ ከምኡ'ውን ምስ ባህርይ ኣባል ሓንቲ ስድራ ይተኣሳስር። ብፍላይ ገለ ሰባት፡ ኣውራ ተቓወምቲ ፖለቲካ፡ ጋዜጠኛታትን ኣባላት ሃይማኖታውያን ጉጅለታትን፡ ኣብ ዕላማ ኣትዮም እዮም።

42. ኪቐይዱ ዚፍቀደም ሓለፍቲ ብንጹር ኪልለዩ ኣለዎም ንዚብል ግዴታ ብምጥሓስ፡ ቀይዲን ማእሰርትን ግብራዊ ስልጣን ብዘለዎ ዝኹነ ሰብ፡ እንተላይ ኣመሓደርቲ ከባቢ፡ ይእዘዝን ይፍጸምን። ዝበዝሑ ሰባት ድቪዛ ወይ ሲቪላዊ ልባሳት ብዝለበሱ ዕጡቓት ወታሃደራት ወይ ብሓለፍቲ ሃገራዊ ድሕነት እዮም ዚቐየዱ። እቶም ነቲ ቕይዲ ዚፍጽሙ መኮንናት ታሲራኦም ሓደ ሓደ ጊዜ ዜርእዩ'ኳ እንተ ኹኑ፡ ቅዩዳት ናበይ ከም ዚውሰዱ ግና ሳሕቲ እዮም ዚሕብርዎም። ካብ ቤቶም ወይ ካብ ጉዳይ ዚውሰዱ ውልቀ-ሰባት፡ መብዛሕትኡ ጊዜ፡ ቤቶም ኣብ መደበር ፖሊስ ንኣጸር ጊዜ ጥራይ ከም ዚድለዩን ሽዑ ንገዛ ኸም ዚምለሱን ዚጎርዎም ቀይዲኦም መኮንናት ይጥቡሩ። ኣማስያኡ እቶም ሰባት መብዛሕትኡ እዋን ብወግዲ ናብ ዘይፍለጥ መሓየሪ ቦታ ይውሰዱ። መትከል ሃብየስ ኮርፐሽን - ሓደ እሱር ማእሰርቱ ሕጋዊ ምኽኒን ዘይምኽኑን ኣብ ቤት-ፍርዲ ቐሪቡ ውሳኔ ኺወሃቦ ዚወጽእ መእዘዚ - ሳሕቲ እዩ ዚኸበር። ከም ውጽኢቱ፡ ሕጋውነት ምንፋግ ናጽነት ኣይምርመርን፤ እሱራት ድማ ብዊንታ እቲ ዜቐየደም ወይ ዜእሰሮም መኮንን ይፍትሑ። ሰባት ሳሕቲ ጥራይ ኣብ መጋባእያ ስለ ዚቐርቡ፡ ማእሰርቲ ኣብ ኤርትራ ቅድመ-መጋባእያ ተባሂሉ ኺጥቀስ ኣይከእልን። መሰል ሓርነት እቲ ሰብ ብምግሃስ፡ መንግስቲ ብሜላ ሃውራዊ ቕይዲን ማእሰርትን የዘውትር።

3. ግዳድ ምስዋር

43. ካብ 1991 ንጎጆ፡ ብርክት ዝበሉ ሰባት ብፍሉጥን ዘይፍሉጥን ምኽንያታት ንግዳድ ምስዋር ተቓሊዖም እዮም። እሱራት ንዚርከቡሉ ቦታን ኣንጻሮም ንእተመሰረተ ኸሰን ዚምልከት ሓበሬታ ዳርጋ ብወግዲ ኣይወሃቡን።

እሱራት መብዛሕትኡ እዋን አብ ቅድሚያ ቤት-ፍርዲ ስለ ዘይቀርቡ፡ ጽላል ሕጊ አብ ዘይረኽቡሉ ቦታ እዮም ዚሕበሱ። ኣዝማድ ደሃይ እሱር ምስ ዜጣይቹ፡ ብዛዕባ እቲ እተቐየደ ሰብ ዝኾነ ሓበሬታ ኸም ዘይብሎም ብምሕባር፡ ብዛዕባኡ ምሕታት ኬቋርጽዎ፡ እንተ ዘየለ ግና ተመሳሳሊ ዕጫ ኪገጥሞም ከም ዚኸእል የጠንቅቆምዎ። አብ ገለ ኣጋጣሚታት፡ ኣዝማድ ዘይወግዎዎ ሓበሬታ ካብ እተፈትሑ መተኣስርቱ ወይ ጉባ ኹብ ዚበልዑ ዋርድያታት ኪቐበሉ ይኸእሉ፤ መብዛሕትኡ ጊዜ ግና፡ እሱር ዘመዶም ከይጥይቆም ይኸልከሉ። መብዛሕትኡም ካብቶም አብ ኤርትራ ዚቐየዱ እልቢ ዘይብሎም ሰባት ብልክዕ ግዳያት ሰፊሕን ብሜላ ዚዝውተርን ልምዲ ግዳድ ምስዋር ምዃኖም ኮምሽን ይውሰን።

44. ልክዕ ቋጽሪ ናይቶም ንግዳድ ምስዋር እተቐልሑ ሰባትኳ ዘይፍለጥ እንተ ኹነ፡ መንግስቲ ብፍሉይ ዕላማ ማእሰርቱ ዝገበርም ግዳያት ተቐውምቲ ፖለቲካ፡ ብፍላይ ምስ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ እተሰለፉ ነበር ተጋደልቲ፡ ጋዜጠኛታት፡ መራሕቲ ሃይማኖትን ሰዓብትን (አሰላም ምሁራትን ነጋዶን)፡ ከምኡ'ውን መራሕትን ኣባላትን ብሄር ዓፋር ከም ዚርከቡም ኮምሽን ተገንዚቡ ኣሎ። ከሎም እቶም ግዳያት ግዳድ ምስዋር ዝኹኑ ሰባት ብግህሰት መሰል ምንባር፡ ንመግረፍቲ ናይ ዘይምቅላዕ መሰል፡ ብጨካን፡ ኢሰብኣዊ ወይ ብዜሕስር ኣተሓሕዞ፡ አብ መቐን ማእሰርቲ ብስእነት መሰል ሰብኣዊ ኣተሓሕዞን ክብረትን፡ ብስእነት መሰል ኣፍልጦ ሰብነት ኣብ ቅድሚያ ሕጊ፡ ከምኡ'ውን ብስእነት መሰል ሓርነት ስለ እተሰብኦ ንኮምሽን የተሓሰበሱ። ብተወሳኺ፡ ብመንጽር እቲ ግዳድ ምስዋር ኣብ ኣባላት ስድራቤት ንዊሕ ጊዜ ዚፈጥሮ ጭንቀትን ስቓይን፡ ኣባላት ስድራ ንመግረፍቲ፡ ጨካን፡ ኢሰብኣዊ ወይ ንዜሕስር ኣተሓሕዞ ኸይቃልዑ ዚከላኸለሎም መሰል ከም እተጣሕሰ ኮምሽን ይግንዘብ።

4. መሰል ህይወት ብኢደ-ወረዶ ምንፋግ

45. ካብ እዋን ናጽነት ንነጅ፡ ክንዮ ዝኹነ ሕጋዊ መስርሕ ዚፍጸም ምርሻንን ብኢትሃቦር ምቕታልን ብሰፊሑ ኸፍጸም ጸኒሑ ኣሎ። ቅድሚያ 1998፡ መቐጸዕቲ ብመልክዕ ኣልማማ መርሻንቲ፡ ክንዮ ዝኹነ ሕጋዊ መስርሕ ብጅምላ ምቕታል ኣብ ልዕሊ ስንኩላን ኩናትን ተቐውምቲ ፖለቲካን ተፈጻሚ፤ ከምኡ'ውን፡ አውራ ንምሁራት ኣስላም ኣብ ዕላማ ኣእትዮምዎ። ካብ 1998-2000 ምስ ኢትዮጵያ ኣብ እተኸየደ ኹናት፡ ብፍርህን ብኸድዓትን እተኸሰሱ ኤርትራውያን ወታደራት ባቲ ስርዓት ተረሸኖም። እዚ ደማ ድሕሪ ኹናት “ተሓባርቲ ጸላኢ” ተባሂሎም ንእተጠርጠሩ ኤርትራውያንን ኢትዮጵያውያንን፡ ብቐንዳ ንመንግስቲ ኢትዮጵያ ድጋፍ ሂቡም ተባሂሎም ንእተኸሰሱ ተወላዶ ብሄር ኩናማ የጠቓልል። ድሕሪ እዚ ፍጻሜ፡ ኣብ ልዕሊ ተቐውምቲ ተባሂሎም እተወገጁ ሰባት፡ ካብ ሃገር ዜጋታት ኣስጊርኩም ተባሂሎም እተታሕዙ ጥርጠራትን ተራ ዜጋታትን መርሻንቲ ክንዮ ዝኹነ ሕጋዊ መስርሕ ብሰብ-መዚ ኤርትራ፡ ብወግዲ ኹነ ብምስጢር፡ ብኢትሃቦር ኪፍጸም ጸኒሑ ኣሎ። ብኣልማማ ምቕታል እንተላይ ኣንጻር ብሄራት ተፈጻሙ።

46. እቶም ካብታ ሃገር ኪወጹ ዚህቅኑ ኤርትራውያን ምስ ከዳዓት ይጽብጸቡ። ንብርክት ዝበለ እዋን፡ ዜጋታት ከይሃድሙ ብማለት መንግስቲ ብተመልከተላይ ናይ ምቕታል ፖሊሲ ኣብ ከባብታት ዶብ ኪትግብሮ ጸኒሑ ኣሎ። እዚ ፖሊሲ ብዓብይኡ ብሰራዊት፡ አውራ ብኸፍሎ-ሰራዊት ምክትታል ዶባት እዩ ኸፍጸም ጸኒሑ። እቲ ኣብ 2004 ብዕሊ እተሓበረ ፖሊሲ፡ ኣብተን ዝደሓራ ዓመታት ተኸሊሱ ኪኸውን ከም ዚኸእል ሓይሎ ምስክርነታት የመልከቱ። ይኹን'ምበር፡ ክሳብ መዛገብ 2014 ዶባት ኪሰግሩ ዝፈተኑ ሰባት ይትኩሶም ብምንባር፡ ኮምሽን እዚ ፖሊሲ ብወግዲ ተወጊዶ እዩ ናብ ዚብል መደምደምታ ዜብጽሖ ባይታ ኣይረኸበን። ካብ ሃገር ናይ ምውጻእ መሰል ብዓለምለኽ ሕጊ ሰብኣዊ መሰላት ኣፍልጦ ዝረኸበ መሰረታዊ ናጽነት ምዃኑ ኮምሽን የዘኻኸር። ሰባት፡ ዋላውን ብዘይ ሕጋዊ መገዲ፡ ካብ ኤርትራ ኸይወጹ ንምክልኻል ቀታሊ ሓይሊ ምጥቃም፡ ንመሰል ምንባር ዚጥሕስ እዩ።

47. ገለ ኹብቲ እተሓበረ ምቕታልን መርሻንቲን ውጽኢት ውልቃዊ ተብግሶታት ወይ ዓቕኑ ዝሓለፎ ጉንጽ ብሓለፍቲ ኪኸውን ይኸእል። ንመሃንድሳት ናይ ከምዚ ዝኣመሰለ መቐተልቲ ብዘይምምርማር፡ ክሲ ብዘይምምስራቱን ብዘይምቐጻውን፡ መንግስቲ ናይ ግብኣ ጥንቃቄ ግዴታታቱ ጥሒሱ፤ ከም ሳዕቤኑ፡ በዚ መቐተልቲታት ተሓታቲ እዩ። ዛጊት እተፈጥረ ሓለፍቲ ስልጣኖም ዚህበም ናጽነት ተጠቐሞም ዝድላዮም ዚእዘዙሉ ሓፈሻዊ ሃዋህው ኣብ ኤርትራ ገና ይቐጽል ንዘሎ ልምዲ መቐተልቲ ብሃውራውን ክንዮ ዝኹነ ሕጋዊ መስርሕን ዚምቐእ ባይታ ኣጣጢሑ ምህላዉ ንኮምሽን የሻቐሎ።

5. ማእሰርቲ

48. ኣብ እዋን ቀይዲ ብኢትሃቦር ጀሚሩ ንዊሕ ጊዜ ብዘይ ዝኹነ ሕጋዊ መስርሕ ዚቐጽል ማእሰርቲ ሰባት ሕጋዊ መርመራ ኣይግበረሉን። መርቡብ ማእሰርቲ ኣብ ኤርትራ ሓይሎ ምስጢራውን ዘይወግዓውን ቦታታት ማሕዩር ዜጠቓልል ሰፊሕ መርቡብ እዩ (ጥብቆ II ርእ)። እሱራት ኣብ በበይኑ መዳገንታት፡ እንተላይ ኣብ ጊዘያውን ቃልዕን መዓስከራት፡ እተቐየሩ ዝበለዩ ህንጻታት፡ ናይ ሓጺን ኮንተይነራት (ገለ ኹብኡ ኣብ ትሕቲ ባይታ እተቐበረ)፡ ከምኡ'ውን ኣብ ቦዓትታትን ጉዳዮታትን ይሕበሱ። ልምዲ ብሕቱው ማእሰርቲ ኣስፋሕፊሑ ይርከብ። ብሃይማኖታውን ፖለቲካውን ምክንያታት እተሓሰሩ ሰባት ባቲ ስርዓት ክሳብ ንሓይሎ ዓመታት ብሒቶም ኪዳጉኑ ይኸእሉ።

49. ኮንታት ማእሰርቲ አመና ዜስካሕክሕ እዩ። ኣብ ብሕቱው ሸላ ምስ ዘይእሰሩ ወይ ኣብ ናይ ጉልበት ዕዮ ምስ ዚዋፈሩ (ክልቲኡ ዝውቱር ልምድታት እዩ)፡ እሱራት ብቻላት ኪግለጹ ኣብ ዘይክእል ኮንታት ጽርየት ኣካላት ኮይኖም እዮም ኣብ ረርእሲ ተሰግሲጎም ለይትን ቀትርን ኣብ ሸላ ዚልኩቡ። ኣብ ሸላታት ግቡእ ዓይኒ-ምድሪ ስለ ዘየለ፡ እሱራት እናሓንሳእ ኣብ ልዕሊ እቲ ኻብቲ መዕረቕ ሸንትን ደገን ኪኹኖም ዚወሃቦም ዘይእኹል መዕቁርታት መሊኡ ዚፈሰስ ሸንትን ቀልቀልን ሰብ ኪድቅሱ ይግደዱ። ንጹህ ኣየርን ብርሃን ተፈጥሮን ዚረኽቡሉ ጊዜ መብዛሕትኡ እዋን ብፍላጥ እተደረገተን ዳርጋ ፊውሲ ግስምን እዩ። ቍሩብ ቍራብ ጉንጎ መግቢ ናብ ሃለፍታ ጥምየት ዜምርሕ መእዛታት መግቢ ዘይብሉን እዩ። ኣብ ሓያሎ ቦታታት ማእሰርቲ ዘሎ መቐት ልዑልን ዘይጽወርን ክነሱ፡ ዚስተ ማይ መብዛሕትኡ ጊዜ ዘይጽፍይን ብዓቕን ድማ ውሑድን እዩ። ብተወሳኺ፡ መደበራት ጥዕና ብዘይምህላውን ወይ ስእነት ወይ ሕክምናዊ ኸንክንን መድሓኒታትን ብፍላጥ ምኽልካል፡ ሃውራዊ ምስግዳድ መቐጸዕቲ ተደሚርዎ፡ ንእሱራት ንሕማማት፡ ንለቦዳን ሞትን የቃልዎም። እቲ ዚስካሕክሕ ኮንታት ማእሰርቲ ንገለ እሱራት ነፍሱቕትሉት ኪፍጽሙ ይድርኹም።

50. ዘሰቕቐ ኮንታትን ዚጸንከሩ ስርዓታትን ማእሰርቲ ኣብ ሓያሎ ኮንታት፡ እንተላይ ነቶም ስግኣት ንሃገራዊ ድሕነት፡ ከዳዓት ተግሂሎም ዚጥርጠሩ ወይ “ብገበናት ስግራ-ዶብ” ጥርጠራታት፡ ወይ ኣብ መርማሪ መድረኽ እቲ ማእሰርቲ ንእተጠርጠሩ ሰባት ንምቐጻዕ ኑዛዜ ንምርካብ፡ ንሱሓ ወይ ሓበሬታ ንምስግዳድ፡ ወይ ኣመንቲ ሃይማኖታት እምነቶም ንኺርሕርሑ ንምቕሳብ ብፍላጥ ይዝውተር። ኮንታት ማእሰርቲ፡ መብዛሕትኡ ጊዜ፡ ኣውራ ኣብቲ ፈላማ እዋናት ማእሰርቲ ዝይዳ ኢሱባእዊ ዚኸውንኳ እንተ ኹነ፡ ቀስ ብቐስ ክሳብቲ ዚፍትሑሉ ጊዜ ቐሩብ ይመሓየሽ።

51. ካብ 2011 ንገጃ ብዛዕባእም ዝኹነ ሓበሬታ ዘይተሞህበ ብውሑዱ ሓሙሽተ ወታሃደራት ጅቡቲ ወሲኸካ፡ ቍጽርም ብልክዕ ዘይተፈልጠ ወታሃደራት ባዕዲ ኣብ ኤርትራ ተኣሲርም ይርከቡ።

52. ደቀንስትዮ ብሓፈሻ ካብ ደቂ-ተባዕትዮ ተፈልየን ዚተሓዘኳ እንተ ኹና፡ ሳሕቲ ጥራይ እየን ኣብ ትሕቲ ሓላፍነት ወይ ክትትል ደቀንስትዮ መኮንናት ዚኹና። ሓላፍነት እሱራት ደቀንስትዮ ዚስከማ ወይ ዚክታተላእን ደቀንስትዮ መኮንናት ዘይምህላውን፡ ንዝይዳ ወሲባውን ኣብ ጾታ ዝሰረተን ዓመጽ የቃልዎን፤ ከምኡውን፡ ዘየድልይ ውርደት ይፈጥረለን። ቁልዑ ፍሉይ ድልየታቶም ኣቐልቦ ኸይረኸበ ምስ ዓቢይቲ ብሓባር ኣብ ሓደ ኢሱባእዊ ኸንታት እተኣሰሩሉ ኣጋጣምታት ኮምሽን ሰኒዱ ኣሎ። ልክዕ ከም ዓቢይቲ፡ ቁልዑውን መብዛሕትኡ ጊዜ ብሓብዮም እዮም ዚሕየሩ።

53. ንማእሰርቲ ብዚምልከት፡ መንግስቲ ኤርትራ መሰላት ምንባር፡ ሓርነትን ውሕስነትን፡ ንመግረፍቲ፡ ጩካን፡ ኢሱባእዊ ወይ ዜሕስር ኣተሓሕዞ ናይ ዘይምቕላዕ መሰል፡ ብሰብኣውነትን ብመፈጠራዊ ኸብረትን ወዲ-ሰብ ክንክን ኪግበረሉ ዜድልዮ መሰል፡ ከምኡውን ንመሰል ርትዓዊ ደረጃ ጥዕና ጥሒስዎ ኣሎ። እሱራት ምስ ከማታቶም ካልኣት እሱራትን ዋርድያታት ኣብያተ-ማእሰርትን ንእተናውሐ ጊዜ ርክብ ከይገብሩ ዚኸልከሉሉ ማእሰርቲ ብዘይጠያቕን ብሕቱው ማእሰርትን ምስ መግረፍቲ ይዳረግ። ሰብ-መዘ ኣብ ትሕቲ ሓላፍነቶም ናይ ዘለዉ እሱራት ግህሰት መሰል ምንባርን ኣብ ቤት-ማእሰርቲ ኸለዉ ብዚሞቱ፡ ዋላውን ርእሰ-ቕትሉት ብዚፍጽሙ ሰባት ተሓተትቲ እዮም። ኣብ ኮሎ እዚ ተርእዮታት፡ መንግስቲ ኣብ ማእሰርቲ ናይ ዚርከቡ ሰባት ህይወት ብናይ ምክልኻል ኣምንታዊ ግዴታታን ሞት ንምምርማር ብዘለዎ ግዴታ ግቡእ ትግሃትን ከም ዘይቐየድ ኮምሽን ይግንዘብ።

6. መግረፍቲ

54. ሓላፍቲ ኤርትራ ኣብ እዋን መርመራን እሱራትን ወታሃደራትን ንምቐጻዕን በበይኑ ኣገባባት ኣደራዕ ይጥቀሙ። ነዘም ከም ኣመና ዘይንቡር መልክዓት ማእሰርቲ፡ መግረፍቲ ወይ ምርሳይ ዝእመሰሉ ዓይነታት ኣደራዕ ሓደ ዚገብርዎም፡ ኮሎም ክቱር ኣካላውን ስነ-ኣእምሮኣውን ቃንዛ ኪፈጥሩ ዚዓለሙ ምዃኖም እዩ። ናይዘም ተግባራት ዕላማ ድማ ንሱሓን ሓበሬታን ምስግዳድ፡ ከምኡውን ንእሱራትን ንወታሃደራትን ምቐጻዕ፡ ምፍርራህን ምቕሳብን እዩ። ሓያሎ ኸባታቶም ክእ ንግዳያት ነባሪ ስነ-ኣእምሮኣውን ኣካላውን ማህሰይቲ የውርዱሎም ወይ ነቲ ሰብ ሞት የኸትለሉ። እዚ ኣደራዕ ኣብ ኤርትራ ኣሰፋሕፊሑ ዚርከብ ስቕያት ምዃኑ ኮምሽን ይግንዘብ።

55. መግረፍቲ ሓደው ብቐጥታ ቡቶም ሓላፍቲ ይእዘዝ ወይ ድማ ብፈቓዶምን ብርድዮቶም ይፍጸም። ምድግጋም፡ ስጥመትን ተመሳሳልነትን ናይ ሓያሎ እተሰነዱ ተርእዮታት መግረፍቲ፡ ንጹር መሓበሪ ህላወ ናይቲ ኣብ እዋን መርመራ፡ ከምኡውን ኣብ ሃገራዊ ኣገልግሎት መግረፍቲ ብቐጻሊ ኺዝውተር ብፍላጥ ዚሰዓብ ዘሎ ፖሊሲ እዩ። ገረፍቲ መዝነቶም ዜውሕሰሎም ሓፈሻዊ ዕግበት ናጽነት ኣለዎም። ኮምሽን መንግስቲ ኤርትራ ኣብ ልዕሊ ኤርትራውያን ኣብ መላእ ሃገር ንዚወርድ ሰፊሕ መግረፍቲ ተሓታቲ እዩ ኢሉ ይድምደም።

7. ንብረት ናይ ምጥራይ መሰል

56. መንግስቲ ድሕሪ ናጽነት ኤርትራ እተኸተሎ ፖሊሲ መሬት ካብቲ ሕገ እንዳባ እምብዛ ዝረሓቐ ክነሱ፡ ኣብ መላእ ሃገር ብበባይኑ ደረጃታት እዩ ተተግቢሩ። መሬትን ባህርያዊ ጸጋታትን ምሉእ ዋንነት መንግስቲ ምዃኑ፡ ሰብ-መዘ ጸላእቲ እዮም ንዘበልዎም፡ ኣውራ ንኣባላት ፍቓድ ዘይረኸባ ሃይማኖታት፡ ንተቐጻምትን ኣዝማድ እዮም ካብ ሃገር ዝሃደሙ ኤርትራውያንን ዜጉባዕብዑሉን ዚቐጽዑሉን፡ ንመሻርኽቶም ወይ ደገፍቶም ድማ ብዘይሕጋዊ መገዲ

ዜማሰውሉ አገባብ ኩይት ይርከብ። ዋላኳ ሕግታት መሬት ብመንጽር ጾታ ዘይሻራዊ እንተ መሰለ፡ ኮምሽን እቲ ስርዓት ብተዘዋወረ መገዲ ንደቀንስትዮ ዚፈላልይ ኹይት ረኺብዎ ኣሎ። ዝበዝሐ ደቀንስትዮ ብምኽንያት መርዓን ኣደነትን ኣብ ሃገራዊ ኣገልግሎት ዘይዋፈራ ወይ ዘይፍጽማኡ ብምዃን፡ ደቀንስትዮን ኣዋልድን ብቲ መሬት ንምርካብ ምስ መምዘኒ ዜግነት ተአሳሲሩ ዘሎ ምፍጻም ሃገራዊ ኣገልግሎት እምበራ-መጠን ተጻልየን ኣለዎ። ሕጊ መሬት፡ ብተወሳኺ፡ ኣብ ከም ዓፋርን ኩናማን ዝኣመሰሉ ውሑዳን ጓሶት፡ ዘይተመጣጠኑ ጽልዋ ኣሕዲሩ ኣሎ። በቶም ሰብ-መዚ ተኣታትዮ ዘሎ ማላ ዳግሙ-ሰፈራ ኣባላት እዘን ማሕበረሰባት፡ ንኣታቶም ካብ ርስቶም፡ ካብ መንባብሮኦምን ካብ ባህሎምን ንምፍንቓል ዚግበር ዘሎ ተግባር ተባሂሉ ኺትርጉም ይከኣል።

ሐ. ዓሚጹ፡ መዝግቢቱን ብጊልያነት ዝሉን

1. ሃገራዊ ኣገልግሎት

57. ኣብ 1995፡ መንግስቲ ንዝቐደሙ ሕግታት ዜራጉድ ኣዋጅ ሃገራዊ ኣገልግሎት ብምውጻእ፡ ከሎም ልዕሊ 18 ዓመት ዝዕድመኦም ኤርትራውያን ኪዕለሙ ጸዊዑ። ኣብ 2002፡ ኣብ ትምህርቲ ዚርከቡ ኣወዳትን ኣዋልድን መበል ዓሰርተው-ክልተ ኸፍሊ ምስ በጽሑ፡ ወይ ዕድመኦም 18 ዓመት ምስ መልእ፡ ናይ ሸዱሽተ ኣዋርሕ ወታሃደራዊ ታዕሊም ኪጅምሩ ዜገድድ ወፍሪ ዋርሳይ-ይክኣሎ ኣውጁ። ኣብ ካልኣይ ደረጃ ቤት-ትምህርቲ ዋርሳይ-ይክኣሎ ንዚወሃብ ዛዘሚ መርመራ ዚሓልፉ ተዓለምቲ ብወግዒ ኣብ ሃገራዊ ኣገልግሎት ኩይዮም ትምህርቶም ኪቐጽሱ ኺፍቀድም ከሎ፡ እቶም ዝተረፉ ተዓለምቲ ኸኣ ኣብ ውትህድርና ወይ ኣብ ሲቪላዊ ኣገልግሎት እንተ ወሓደ ን12 ኣዋርሕ ኪገልግሉ ይግደዱ። ብግብሪ፡ ቁልዕ መብዛሕትኡ እዋን ተገዲዶም ኪምልመሉ ኸለዉ፡ ወታሃደራት ግና ንዘይተወሰነ ጊዜ የገልግሉ። ኮምሽን ድሕሪ 17 ዓመታት ኣገልግሎት ካብ ኤርትራ ኪሃድሙ ኺውሰኑ ኸለዉ ገና ኣብ ሰራዊት ንዝነበሩ ውልቀ-ሰባት ቃለ-መጠይቕ ገይሩሎም።

58. ኮንታትን ኣተሓሕዛን ኣብ እዋን ወታሃደራዊ ታዕሊምን ኣገልግሎትን ጽንኩር እዩ። እዚ ኸኣ፡ ከሳብ ሞት ዜብጽሕ ከቢድ ስንክልና ወይ ስነ-ኣእምሮኣውን ኣካላውን ነባሪ ሳዕቤን ዜኸትል ስእነት እኹል መግቢ፡ ማይ፡ መሳላጥያታት ጥዕና፡ መጽላልን ሕክምናዊ ኣገልግሎታትን የጠቓልል። ወታሃደራት መሰል ምግላጽ ሓሳባቶም፡ ምንቅስቃስን ሃይማኖትን ብቐጻሊ ይንፈጎም። ብሜላ ኹነ ኢልካ ኸም ዚቐጽዑን ብርቱዕ ቃንዛ ንምፍጣር ዝሞላሎም ኣደራሪ ኪወርደምን ይግበር። ብዙሕ እዋን፡ እዚ ምስ መግሪፍቲ ይጽብጽብ።

59. ጾታዊ ዓመጽ ኣንጻር ደቀንስትዮን ኣዋልድን ወታሃደራዊ ታዕሊም ኣብ ዚህባ መዓስከራት ኣሰፋሕፊሎትን ሳዕሪሩን ይርከብ። ብተወሳኺ፡ ግዳድ ዘቤታዊ ኣገልግሎት ናይተን ኣብዘን መዓስከራት ጾታዊ ኣደራሪ ዚወርድን ደቀንስትዮን ኣዋልድን ምስ ጾታዊ ጊልያነት ይዳረግ። ኮምሽን እዘም ግህሰታት መሰላት ደቀንስትዮን ኣዋልድን መዘና መግሪፍቲ ገይሩ ይጽብጽቦም። ኣብ ውትህድርናውን ብዝወሓደ መጠን ይቀላቐሉኳ እንተ ኹኑ፡ መንግስቲ ኣንጻር ደቀንስትዮ ንዚፍጸም ተግባራት ጎንጽ ኪከላኸሎ፡ ኪጥንቀቐሉ፡ ግቡእ መቐጻዕቲ ኺህበሉን ኪኸሕሶን ዘለዎ ግዴታታት ትጉህ ጸዓት ኪማልእ ዘይምኽኣሉ ተወሳኺ ኣብነት እዩ።

60. ካብ ሃገራዊ ኣገልግሎት ናጻ ምዃን ኣውራ ንደቂ-ተባዕትዮ ኣጸጋሚ እዩ። ዝኹነ ዓይነት ንቐሕ ተቓውሞ ስለ ዘይፍቀድ፡ ዋላውን ስንክልና ዘለዎም ሰባት፡ ኣምሳያ ንሲቪላዊ ኣገልግሎት፡ ንንጡፍ ወታሃደራዊ ታዕሊምን ኣገልግሎትን ይምልመሉ። ነቶም ካብ ወታሃደራዊ ኣገልግሎት ዜምልጡን ዝኹብሉሉን ንምሓዝ፡ ሓለፍቲ ኣልማማ ግፋ ቐጻሊ የካይዱ። እዚ ተርእዮ መብዛሕትኡ ጊዜ ሳሕቲ ናብ ሞት ዜምርሕ ምጥቃም ዘይተመጣጠኑ ሓይሊ፡ ከምኡውን ኣብ መንበሪ ኣባይቲ ብግዲ ኣቲኻ ምፍታሽ የካትት። ካብ ሃገራዊ ኣገልግሎት ምፍናው ማዕሪ ማዕረኡ በዳሂ ስለ ዝኹኑ፡ መብዛሕትኡ እዋን ሓደ ሰብ ኩብሊሉ ካብታ ሃገር ምስ ዚሃድም ጥራይ እዩ ክወን ዚኸውን። ብጭቡጥ፡ መወዳእታ ዘይብሉ ሃገራዊ ኣገልግሎት፡ ዜስካሕክሕ ኮነታቱ – እንተላይ ሃውራዊ ማእሰርቲ፡ መግሪፍቲ፡ ግዳድ ዕዮ፡ ፍቓድ ዘይምርካብን ዘይሰነ-መገታዊ ኸፍሊትን – ከምኡውን ዝኹኑ ሰብ ስድራ ኺምሰርት፡ ህይወት ስድራቤት ኪመርሕን ምቐእ ኮነታት ስራሕ ኪህልዎን ዘሎ ተኸእሎ፡ ኣመታቱ ንሃገራዊ ኣገልግሎት ተምሳል ጊልያነት ዘለዎም ልምድታት ኣብ ጸጽባሕ ዚደጋገሙሉ ትካል ይገብሮ።

61. ንዜጋታት ኣብ ሃገራዊ ኣገልግሎት ምምልማል ውልቀ-ሰባት ኣብ ሃገራዊ ምክልኻል ሓደ መንግስቲ ንገለ እዋን ኪበርክቱ ኺገድድ ዚኸእል መሰል ሎኣላውያን ሃገራት እዩ። እዚ ግና፡ ናብ ምሉእ ምንፋግ ናጽነትን መሰላትን ውልቀ-ሰባት ኪስዕርዮ የብሉን። ሃገራዊ ኣገልግሎት ኣብ ኤርትራ ኣብ ዘይተመጣጠነቲ፡ ዘይርትዓውያን ወይ ንረብሓ ምክልኻል ሃገር ኣገዳስነት ኣብ ዘይብሉም ኮነታትን ስጉምትታትን ዝሰረተ እዩ። ብሰብ-መዚ ኤርትራ ዚትግበር ሃገራዊ ኣገልግሎት ኣብ ካልእ ዓለም ሳሕቲ ብዚረኣ ዓቕንን ደረጃን ንብሜላ ዚዝውተር ግህሰት ብርክት ዝበሉ ሰብኣዊ መሰላት የካትት። ብፍላይ፡ ሃገራዊ ኣገልግሎት መሰል ኤርትራውያን ንምንባር፡ ንሓርነትን ንውሕስነትን፤ ንኺይግረፉ ወይ ንጨካን፡ ንኢሰብኣዊ ወይ ንዜሕስር ኣተሓሕዝ ኺይቃልዑ፤ ሓርነቶም ኣብ ዚኔጉሉ ጊዜ ብሰብኣዊነትን ብመፈጠራዊ ኸብረትን ወዲ-ሰብ ኪተሓዙ፤ ኣብ ዝኹነ ቦታ ኣብ ቅድሚ ሕጊ ከም ሰባት ኣፍልጦ ኺረኸቡ፤ ብናጽነት ምሕሳብ ፡ ብሕልና፡ ብሃይማኖት፡ ብምግላጽ ሓሳባትን ምንቅስቃስን ኪዓግቡ፤ መሰል ብሕታዊ ህይወትን ህይወት ስድራቤትን፤

መሰል ትምህርቱ፤ መሰል እቲ ዝለዓለ ኪብጻሕ ዚኸለል ደረጃ ጥዕና፤ ንግዱ ዕዮ ኸይቃልዑ፤ ከምኡ'ውን ብናጽነት እተመርጸ ወይ ተቐባልነት ዝረኸበ ህይወት ብስራሕ ምምራህ መንግስቲ ኤርትራ ከም ዝጠሓሶ ኮምሽን ተገንዚቡ ኣሎ። እንተ'ላይ ቁልዑ ኣብ ዕጡቕ ሰራዊት ከይምልመሉ ዚከላከለሎም መሰሎም ማህራም ኣሎ።

62. ኣብ መወዳእታ፡ መንግስቲ መርመራ ዘይምክያዱ፡ ፍርዳዊ መስርሕ ዘይምኸታሉን መቐጻዕቲ ኣብ ልዕሊ እዞም ልምድታት ወይ ብውልቃዊ ተበግሶ ኣብ ዚፍጸሙ ግህሰታት ዘይምብያኑ፡ ብመሰረት ዓለምለኸ ሕጊ ሰብኣዊ መሰላት ኮምሽን ምስ ምጥሓስ ግቡእ ትግሃት ይጽብጽብ።

2. ግዱድ ዕዮ

63. ኣሸሓት ኣወዳትን ኣዋልድን ኣብቲ ንዘይተወሰነ ጊዜ ዚቐጽል ሃገራዊ ኣገልግሎት ዓመት-መጻ ይምልመሉ። ኣብ እዋን ኣገልግሎቶም፡ ኣብ ወታሃደራዊ ኣገልግሎት ዚርከቡ ዝበዝሑ ወታሃደራትን ኮሎም ኣብ ሲቪላዊ ኣገልግሎት እተዋፈሩ ወታሃደራትን ንግዱድ ዕዮ እተቐልዑ ምዃኖም ኮምሽን ይርዳእ። ኣብ ሰራዊት ዚርከቡ ወታሃደራት ምስቲ ኪዓይዎ ዚቐሰቡዎ ዕዮ ዚተኣሳሰር ዝውቱር መግረፍቲ፡ ኢሰብኣዊ፡ ጨካን ወይ ዜሕስር ኣተሓሕዝ ወይ መቐጻዕቲ ኣሎ። ኮነታት ስራሕን መንግስቲን እቶም ንግዱድ ዕዮ ዚቃልዑ ወታሃደራት፡ ኣውራ ሓደገኛ ስራሕ ኪሰርሑ ምስ ዚግደዱ፡ ንኸም መሰል ብፍትሓውን ምቐዳን ኮነታት፡ መሰል ንብቐዕ መጽሰልን መሰል ንዝለዓለ ኪብጻሕ ዚኸለል ደረጃ ጥዕናን ኣገልግሎት ጥዕናን ዝኣመሰሉ ተወሰኹቲ ግህሰታት ሰብኣዊ መሰላት ዚምእምኡ ወይ ዚዳረግዎ እዮም።

64. ትሕቲ ዕድመ ተመሃሮ ዚርከብዎም ሓይሎ ኤርትራውያን፡ እንተ'ላይ ካብ ሃገራዊ ኣገልግሎት ወጻኢ ንግዱድ ዕዮ እተቐልዑ እዮም። ኣረጋውያን ኤርትራውያን ብመንጽር ጭቡጥ ኮነት ግዱድ ምልመላኦም ኣብ ሚሊሻ ንግዱድ ዕዮ እተቐልዑ እዮም። እቲ ሓርነት ካብ እተነፍጎም ሰባት ብመንግስቲ ዚጥለቡ ዕዮ'ውን፡ ብመሰረት ዓለምለኸ ሕጊ ሰብኣዊ መሰላት እተኸልከለ ዓይነት ግዱድ ዕዮ ምዃኑ ኮምሽን ይግንዘብ።

65. ወታሃደራት፡ ተመሃሮ፡ ኣረጋውያንን እሱራትን ብምሉእም ብመቐጻዕቲ እናተፈራርሁ ኪሰርሑ ይግደዱ። ኣብ ደሃኺ መቐን ኤርትራ፡ ከምዚ ዝኣመሰለ ስራሕ ከይሰርሑ ምእባይ ዘይሕሰብ ተኸእሎ እዮ። ግዱድ ዕዮ ብግብሪ ኣብዚ መቐን ምስ ጊልያነት ዚመሳሰል ልምዲ ምዃኑ ኮምሽን ብምድምዳም፡ እዚ ድማ ብመሰረት ዓለምለኸ ሕጊ ሰብኣዊ መሰላት ክልኩል እዮ።

IV. መደምደምታታትን ለበዋታታትን

ሀ. መደምደምታታት

66. ኣብ ኤርትራ ብሜላ ዚዝውተር፡ ሰፊሕን ዝዚፍን ግህሰታት ሰብኣዊ መሰላት ብዘይ ተሓታትነት ብመንግስቲ ኪፍጸሙ ምጽናሖምን ገና ይፍጸሙ ምህላዎምን ኮምሽን ተረዲኡ። ዕግበት መሰላትን ናጽነታትን ኣብ ኣጠቓላሊ መቐን ሓፈሻዊ ሰእነት ግዝኣት ሕጊ ኣመና ተኸራቱ ይርከብ። ብተወሳኺ፡ መርሸንቲ ከጎዮ ዝኹን ሕጋዊ መሰርሕ፡ መግረፍቲ (እንተ'ላይ ጸታዊ ስቕያት)፡ ኣብ ሃገራዊ ኣገልግሎትን ግዱድ ዕዮን ዚፍጸም ግህሰታት ምስ ዝበናት ኣንጻር ሰብኣውነት ከም ዚጽብጽብ ኮምሽን ተገንዚቡ ኣሎ። እዋናዊ ውጽኢት መርመራኡ ዓለምለኸ ዝበናት ኣብ ካልኣት ዓውድታት ኣይተፈጸሙን ብዚብል መደምደምታ ኸይትርጎም ኮምሽን የስምረሉ።

67. ኣብ ጊዜ ቐልሲ ንኣርነት ንእተኹስኩሱ ልምድታት ብምድራዕ፡ ህግደፍ፡ እቲ ኣብ ስልጣን ዘሎን እንኮን ሰልፊ፡ ኣብታ ሃገር ዴሞክራሲን ግዝኣት ሕግን ኣብ ምትካል ንዝግለሙ ለውጥታት ቀስ ብቐስ ብምፍራስ ወይ ትግባረኦም ብምግታእ ስልጣን ጨቢጡ ይርከብ። ህግደፍ ስርዓታት ቍጽጽር ብምትእትታውን ብምድሃኸን፡ ናጽነታት ህዝቢ ባሕጉን ዝኹን ተቐውሞ ዘይጻወር ግዝኣት ፍርሂ ኣቐሙ ይርከብ። ኣብ መንጎ ሰለሰተ ምንጭታት ቅዋማዊ ስልጣን ንዘሎ መስመር፡ ብዋጋ ሓጋግን ፈራድን ኣካላት፡ ምሉእ ስልጣን ኣብ ፈጻሚ ኣካል፡ ብፍላይ ድማ ኣብ ኣርከን እቲ እንተ'ላይ መራሒ ሰልፊ ዝኹን ፕረዚደንት ከም ዚምእከል ብምግባር ኣደብዚዝዎ ኣሎ። ሃገራዊ ምርጫታት ከቶ ኣይተኸየደን።

68. ህግደፍ እልቢ ዘይብሎም ውልቀ-ሰባት መብዛሕትኡ ጊዜ ሕጊ ኸኸበሩ ንኤርትራውያን ኪሰልፉ ኸምኡ'ውን ኪምርምሩን ኪቐይዱን ስልጣን ዚጎናጸፉሉ ስርዓት ኣቐሙ ኣሎ። ምስሰባን ኣብያተ-ጽሕፈት ሃገራዊ ድሕነትን ናይቶም ተልእኾ ስለያ ተዋሂብዎም ኣብ ኣብያተ-ጽሕፈት ምምሕዳር ከባብታት ዚምደቡ መኮንናትን - ምድርራብ ተልእኾኦም ምስቲ ናይቲ ሰልፊ ስለያን ወታሃደራዊ ስለያን - እምብዛ ዚሻቐል እዮ።

69. እቲ ዝለዓለ ሕጊ እታ ሃገር ኪኸውን ዝነበር ቅዋም 1997 ከቶ ኣብ ግብሪ ኣይወግለን። ሃገራዊ ባይቶ ካብ 2002 ንገጃ ኣይተጋብሉን። ይእከብ ኣብ ዝነበረሉ ጊዜ'ኳ፡ ሕግታት ብውሳኔ ("ኣዋጅ") እዩ ዚሓልፍ ዝነበረ፤ ካብ 2002 ንገጃ'ውን፡ ሕጊ ዚእወጅሉ እንኮ ኣገባብ ኩይት ይርከብ። ብመንግስቲ ዝጸደቐ ገለ ፖሊሲታት፡ እንተ'ላይ እቶም ንውልቃዊ መሰልን ናጽነትን ኣመና ዚጻልዉ፡ ሕጋውነት ዘይተላበሱ ብምዃኖም ዝያዳ ኣሰካፊ ይገብር፤ ብመንግስታዊ

መራሽብታት ብዙሓን ወይ ከባቢዎቹ ምምሕዳራት አብ ዜመሓላልፋኦ መልእኸትታት ጥራይ “ተኣውጀም”፡ ምስኩሉ እቲ ሽምዚ ዝእመስለ ኣሻማዊ ኣገባብ፡ አብ ግብሪ ይውዕሉ። እዚ ኣሰራርሓ ንሕጋዊ ትጽቢታት ኤርትራውያን ኣብ ጉዳይ ርጉጽነት ሕግታትን ካብዚ ኣሰራርሓ ተፈልዮ ኣብ ትሕቲ ቊጽጽር ናጻ ሓጋጊ ኣካል ዚዓይይ ግቡእ ሕጋዊ መሰርሓትን ኣማህሪኛም ኣሎ። ዋላ’ኳ ኮምሽን ንኣልቦኛ ኣቶም ካብ 1991 ኣትሒዙ ኪሰርሓሉ ዝጸንሐ መሰጋገሪ ስርዓታት ካብ ግንቦት 2015 ንነጅ ብኣድማዕነት ተኪእም ኣብ ግብሪ ዝወግሉ ሓደስቲ ናይ ሕጊ ስርዓታት ሓንጉፋይ እንተ ባለ፡ ንዓለምለኽ ሕጊ ሰብኣዊ መሰላት ዘለዎም ርድዮት ኣይገምገምን።

70. ፈራዲ ኣካል ናጻ ኣይኮነን። ብድልዮት ፕረዚደንት ዚምዘዙ፡ ዚብወዙን ዚስጉጉን ደያኑ፡ መጋብሮምን ውሳኔታቶምን ብኣባላት ህግደፍን ሰራዊትን ይእዘዝን ይጽሎን። ፍርዳዊ ስርዓት እንተላይ ምስ ግቡእ ሕጋዊ መሰርሓት ንዚዛመዱ ኣዝዮም መሰረታውያን ውሕስነታት ጉሰዮ ኣብ ልዕሊ ኩሉም ዓይነት ገበናት ብጭቡጥ ኪእዘዝን ኪውሰንን ብዝቐመጡ ጉድናዊ መዋቕር፡ ፍሉይ ቤት-ፍርዲ፡ ተጻልዮ ኣሎ። ደያኑ እዚ ቤት-ፍርዲ ሕጋዊ ስልጠና ዘይረኽቡ ገዳይም ወታሃደራውያን መኮንናት ኪኹኑ ሽለዉ፡ ብቐጥታ ብፕረዚደንት ተሸይገዎም ብቐጥታ ብኡ ዚሕተቱ እዮም። ኣብ መላእ ዓለም፡ ምምሕዳር ፍትሒ ኣብ ማእሰርቲ ናይ ዚርከቡ ሰባት ጉዳያት ኣብ ምምሰራሕ ፍጹም ዘይብቐዕ እዮ። ካብ “ዕለታዊ ህይወት ማሕበረሰባት” ዚምንጭው ምስሕሓባት ኪዳንያ ስልጣን ዘለዎን ኮማዊ ኣብያተ-ፍርዲ፡ ኣብ ገጠርን ርሒቑ ማሕበረሰባትን ንዚርከቡ ሰባት፡ እንተ ወሓደ፡ ፍትሒ ብመጠኑ ንኪረኽቡ ኣኽእሊን ኣለዎ።

71. ኤርትራውያን ከም ድላዮም ኪንቀሳቐሱ፡ ሓሳባቶም ብናጽነት ኪገልጹ፡ ካብ ዘይግቡእ ምትእትታው ናጻ ሹይኖም ሃይማኖቶም ኬምልኹ፡ ብዘይተደረገት ኣገልግሎት ሓበሬታ ኪዓግቡ ወይ ናይ ምእካብን ምሽራሽን ሓርነት ኪረኽቡ ኣይከኣሉን። ተሃዋሲ ስርዓታት ቊጽጽርን ከበድ ሳዕቤናት ማእሰርቲ ምሉእ ዕድመ ወይ ሞት ዚርከብዎ ግምታዊ ባህርያት ፋሉልነትን፡ ሰባት ንማንም ሰብ – ዋላ’ውን ንሰድራቤቶም – ዘይኣምኑሉ ሃዋህው ርእሰ-ሜማ ኣማዕቢሉ ኣሎ።

72. ውሽጣውን ግዳማውን ተቓውሞ መዕለቢ ንኺገብረሉ ኣብ እዋን ቃልሲ ንሓርነት ዝኹሰኩሶ ድሮ እተሰነደ ልምድታት ብምቕጻል፡ መንግስቲ ኤርትራ ካብ ጊዜ ናጽነት ኣትሒዞ ንክዉን ወይ እተጠርጠረ ተቓውሞ ንምጭፍላቕን ምቕልቓል ዝኹኑ ተጻራሪ ርእይቶታት ንምክልኻልን ግዳድ ምስቐርን መርሸነቲ ከንዮ ዝኹኑ ፍርዳዊ መሰርሕን ኪጥቀም ጸኒሑ ኣሎ። መንግስቲ ንዕጫ ቕዮዳት ወይ ንእተቐየዱሉ ቦታ ዚምልከት ተወሳኺ ሓበሬታ ሽይሃብ ቐይድታት ዚእመግሉ ኣሰራርሓኡ ብፍላይ ኮምሽን ሓድሕድ ዘይሳነ ኹይት ረኺብዎ ኣሎ።

73. ብኢደ-ወረዶ ዚፍጸም ማእሰርቲ ኣብ መላእ ሃገር ኣስፋሕፊሑ ይርከብ። ማዕረ ብዝሒ ወግዳዊ፡ ዘይወግዳውን ምስጢራውን ቦታታት ማእሰርቲ – ኩሉ ካብ ቊጽጽር ፈራዲ ኣካል ወጻኢ እዮ – ብዝሒ ናይቶም ናይ ቀይዲ መዝነቶም ኣብ ዘይግቡእ መዓላኡ ዜውዕልዎ ሰብ-ስልጣን ብፍላይ ኣሰካፊ እዮ። ኩነታት ማእሰርቲ ኣመና ዜሰካሕክሕ ኪኸውን ከሎ፡ ኣብ ማእሰርቲ ንዘለዉ ዜጋጥሞም ዋሕዲ ቐረብ እኹል መግቢ፡ ማይን ሕክምናን ንእሱራት ኣዳኺሙ ንሓዲርን ንዝቐረን እዋን ናብ ዚጸንሕ ጸገማት ጥዕና፡ ሳሕቲ’ውን ሞት፡ የምርሕ። ንዓለምለኽ መለከዕታት ፍጹም ዕሸሽ ብምባል፡ ንእሱራት ኣብ ብሕቱው ማእሰርቲ ወይ’ውን ብምግላል ምሓዝ ዚፍጸም ልምዲ ሳዕራ ኣሎ። ስነ-እእምሮኣውን ኣካላውን ጥዕና እሱራት እምበኣር ብዘይግቡእን ብዘዮድልይን ኣተሓሕዞ ተጻልዮ ይርከብ።

74. ኣብ ትሕቲ በበይኑ ኹነታት፡ እንተላይ ኣብ እዋን ሃገራዊ ኣገልግሎትን ወታሃደራዊ ታዕሊምን ዚቐየዱ፡ ዚእሰሩ ወይ ንመቐጻዕቲ ዚተሓዙ ሰባት፡ ቀጻሊ ንእተፈላለዩ መልክዓት ኣደራዕ፡ መብዛሕትኡ ጊዜ ንስቕያት ከይተረፈ ይቃልዑ። መግረፍቲ ኣብ ኤርትራ ኣስፋሕፊሑ ከም ዚርከብ እተገንዘበ ኮምሽን፡ መግረፍቲ ነቶም ፋሉላት ተባሂሎም ዚጥርጠሩ ሰባት ንመቐጻዕን ኪናስሑ ንምግባርን መንግስቲ ዜተባብዖ ፖሊሲ ምጅኑ ጥራይ እዮ ኪደምድም ዚኽእል። ማእከላት ማእሰርቲ ምክትታል ኣይግበረለንን፡ እቶም ስቓይ ዜውርዱ ወንጀለኛታት ገረፍቲ ድማ ናብ ፍርዲ ኣይቀርቡን።

75. ብባህርይ ሓደ ዘመድ ንኣባላት ስድራ ሽም ኣሰያ ናይ ምቐጻዕ ተግባር፡ ንዓለምለኽ መለከዕታት ዚጥሕስ ዓይነት ባይል ብዝምድና ምጅኑ ኮምሽን ይግንዘብ። ናይዚ ዓይነት ሕነ ምፍዳይ ብገንዘብ ወይ ብመልከዕ ምጥብዕባዕ (እንተላይ ኣብ ሃገራት ወጻኢ)፡ ብሃውራዊ ቐይድን ማእሰርትን ኪፍጸም ይኽእል። ኣብ ዕላማ ዚእትዉ ሰባት ኣዝማድ ጥርጠራት ነቐፍቲ መንግስቲ፡ ዝኹብለሉ ወታሃደራት፡ ዝሃደሙ እሱራት ወይ ካብታ ሃገር ዝሃደሙ ውልቀ-ሰባት ኪኹኑ ይኽእሉ።

76. ንመሬት ዜጠቓልል ቊጽጽር ዝበዝሐ መሰል ምጥራይ ንብረት፡ መንግስቲ ንኸምዚኣቶም ዝእመስሉ ጸጋታት ከም ተወሰኹቲ ኣገባባት ነቶም ኣብ መትከለይ ኣይሰመሩን ዚብሎም ንመቐጻዕን ንደገፍቲ ንምሸላምን ኪጥቀሙሎም ኣኽእልዎ ኣሎ። ወታሃደራውያንን ናይ ሰልፍን ወክልቲ ብፍላይ፡ መሬት፡ ኣባይትን ዋኒናትን ስለ ውልቃዊ ረብሓ ንምግባት ስልጣኖም ኣብ ዘይመዓላኡ ሽም ዜውዓልዎ ኮምሽን ይግንዘብ።

77. ካብ 1994 ንነጅ፡ ኤርትራውያን ዝበዝሐ ኣፍራዩ ዕድመኦም ኣብ ሃገራዊ ኣገልግሎት ኬሕልፍዎ ተቐሲቦም እዮም። ንዘይተወሰነ ጊዜ ዚቐጽል ሃገራዊ ኣገልግሎት፡ ኩነታቱ ንዓለምለኽ መለከዕታት ዚጥሕስ ኪኸውን ከሎ፡ ወታሃደራት ድማ ኣመና ውሑድ ደሞዝ ይኸፈሎም። በዚ ሽኦ፡ ምስ ጊልያነት ዚዳረጎ ልምድታት ዚዘውተሩሉ ትካል

እዩ። ንሕፈት ወታሃደራት ንተማእዘዝቶም ሰብአዊ መሰላት ብዚግህስ አገባብ ብዘይ ገደብን ብዘይ ተሓታትነትን አብ ዚቐጸደኡን ዚእዝዙን ሓለፍቲ ይምርኩሱ። አብ ወታሃደራዊ ታዕሊምን አብ ዘመን ሰራዊትን፣ ወታሃደራት ብቐጻሊ ምስ መግራትን አደራዕን ንዚዳረግ መቐጸዕቲ ይቃልዑ። ደቀንስትዮን አዋልድን አብ ኩሉ መዳያት ሃገራዊ አገልግሎት፣ ብፍላይ ደግሞ አብቲ መብዛሕትኡ ጊዜ ብሓለፍቲ ንውሽማት ዚቐሰባሉ መግስከራት ወታሃደራዊ ታዕሊም፣ ልዑል ሓደጋ ምግባስን ካልእ መልክዓት ጾታዊ ዓመጽን የንጸላልዉን። ወትህድርና ሽወግዳ ዚህቅኑ ወይ ካብ ወትህድርና ዚሃድሙ ኤርትራውያን እመና ይቐጽዑን ሓርነቶም ብኢደ-ወረዶ ይገፈጉን።

78. መንግስቲ ኤርትራ ትሕተ-ቐርጺ ንምህናጽን ዕላማ ቐጠባዊ ልምዓትን ርእሰ-ምርኩሳን መንግስቲ ንምሰልጣልን፣ ብዙሓት ክንዮ እቲ ጥርታ ዚወጹሉ ዕድመ ንዚርከቡ ወታሃደራትን ካልኣት አባላት ሕብረተሰብን፣ እንተላይ አባላት ሚሊሻ፣ ከም ሰራሕተኛታት ግዳድ ዕዮ ብዘይሕጋዊ መገድን ብዘይ ወለምዘለምን ኪጥቀሙሎም ጸኒሑ ኣሎ። በዚ ሽኡ፣ ንቐጻሊ ህላወ እቲ ንዝሓለፈ 24 ዓመታት አብ ስልጣን ዚርከብ እምባገናዊ መንግስቲ ብተዘዋወረ መገዲ ሽድግታ ጸኒሑም ኣለዉ። መዓላ ግዳድ ዕዮ አብ ኤርትራ ዝውቱር ብምዃኑ፣ ኩሉ ጽላታት ቐጠባ አብኡ ይምርኩሱ። ኩሉም ኤርትራውያን ደግሞ አብ ገለ ዓመታት ዘመን ህይወቶም ነዚ ሽቃልዑ ተኸእሎ ኣሎ። መንግስቲ ብተወሳኺ ዘይሕጋዊ ትርፌ ገንዘብ ንምርካብ፣ ካብቲ መንግስቲ ንሰራሕተኛታት ዚኸፍሎ መጠን እምብዛ ክብ ዚብል ደሞዝ ንመንግስቲ ንዚኸፍላ ሽባንያታት ባዕዲ “ዜለቕሐን” ካብ ወታሃደራትን እሱራትን ካብ ዚጥሰብ ዳርጋ ናጻ ስራሕ መዓልታዊ ይኸሰቡ።

79. ኩነታት ሰብአዊ መሰላት ቐጽሮም እናዘዩ ይመጽእ ንዘሎ ኤርትራውያን ካብ ሃገሮም ኪወጹ ይቐስቅስ ኣሎ። ብሓፈሻ፣ ብገምጋም ኣስታት 5,000 ሰባት ኣውራ ናብ ጎረቤታዊ ሃገራት ይሰደዱ። እዚ እናዓበየ ዝመጸ ኣገፈት፣ አብ ካልኣይ መንፈቕ ናይ 2014 ርእይ ናህሪ ኣመዝጊቡ። አብ ጥቕምቲ 2014፣ ቐጽሪ ምዝገባት ስደተኛታት አብ ሱዳን 109,594፣ ከምኡ'ውን አብ ኢትዮጵያ 106,859 ነይሩ። አብ መፋርቕ 2014፣ ንላዕለዊ ኮምሽነር ስደተኛታት ሕቡራት ሃገራት ዜሻቐሎ ሓፈሻዊ ብዝሒ ኤርትራውያን 357,406 ነይሩ፣ አብ እዋናዊ ገምጋም ብዝሒ ህዝቢ ኤርትራ ብምምርካስ፣ እዚ ኣሃዝ ካብ 6 ከሳብ 10 ሚእታዊት ካብ ሓፈሻዊ ህዝቢ እታ ሃገር የቐውም። ኣሽሓት ኤርትራውያን ናብ ኤውሮጳዊ ገማግሌ ኪበጽሑ እናፈተኑ አብ ባሕሪ ይሞቱ። ነቐም ጸለቕ ድሕሪ ምኽፋሉ ዜሰቕቕ ስቕያት ምስ ኣሕለፉ ወይ ምስ ተቐትሉ ዚልቀቐ ፈላሻ ናይ ምጭዋይ ተግባር ኣውራ ናብ ኤርትራውያን ዚቐንጎ እዩ። ዛንታታት ናይቶም ሃገር ኪለቐ እናፈተኑ አብ ኤርትራ እተቐትሉ ኤርትራውያን ዛንታታት'ውን ተመዝጊቡ ኣሎ።

80. ኣንጻር ደቀንስትዮ ዚግበር ኣድልዎን ዓመጽን አብ ኩሉ መዳያት ሕብረተሰብ ኤርትራ ኣሎ። ደቀንስትዮ አብ ወትህድርናን አብ መግስከራት ወታሃደራዊ ታዕሊምን ጥራይ ዘይኮነ፣ ዋላ'ውን ኣብቲ ኣንጻር ደቀንስትዮ ንዚፍጸም ዓመጽ ሓታቲ ዘይብሉ ሕብረተሰብ ከቢድ ሓደጋ ጾታዊ ዓመጽ እዩ ዜንጸላልዉን. ኣንጻር ደቀንስትዮ ዚፍጸም ኣድልዎ፣ ንደቀንስትዮ አብ ተኣፋፊ ቦታ ኣቐማጡ ምስ ካልኣት ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ይደረራብ። ግህሰታት መሰል ምጥራይ ንብረት፣ ስራሕን ናጽነት ምንቅስቓስን፣ ደቀንስትዮ አብ ዋጋ ዕዳጋ ወሲብን ፍይትትናን ከምኡ'ውን አብ ዝለዓለ ሓደጋ መቐጸዕቲ ንዘይፍቐድ ዕዮ እናተዋሰኑ፣ ንስእነት ውሕስነት መግቢ ኪቃልዑ ይቐስቡን። ቅኑዕ ግዝቲ ሕገ፣ ተሓማኒ ትካላት ድሕነት ከምኡ'ውን ናጻን ዘይሻራውያንን በርኒላውያን ማሕበራት ደቀንስትዮ ዘይምህላዎን፣ ደቀንስትዮን ኣዋልድን ንዚገጥሙን ወሲባውን ጾታ ዝሰረቱን ዓመጽ ከምኡ'ውን ኣድልዎ ጸወን ፍትሒ ወይ ካሕሳ ከየናድያሉ ይገብረን።

81. ተሓማኒ ሓበሬታ፣ እንተላይ ስታቲስቲካዊ ዳታ፣ ዳርጋ አብ ኩሉ ዓውድታት (ሕገ፣ ስነ-ህዝቢ፣ ምስ ልምዓት አብ ዚዛመድ፣ ቐጠባውን ካልእን) ዘይምህላዉ፣ ንንጹር መረዳእታ ናይቲ አብ ኤርትራ ዘሎ ሽኩታት ዚዕንቅፍ ዕቱብ ጉድለት፣ መርትዖ ዘይብሎም ትንታኒታት ኪዝርግሑ ዜኸእል፣ ከምኡ'ውን ንዕግበት ሰብአዊ መሰላት ኤርትራውያን ኪሃሰዩ ዚኸእሉ ውሳኔታት ዜኸትል ምዃኑ ኮምሽነር ይግንዘቡ።

82. ኮምሽነር መንግስቲ ኤርትራ ኹብ ዚገብር ዝኹነ ዓይነት ምትሕብባር ተጠቓሚ ኣይኮነን። ናብታ ሃገር ንምእታው ንዓለምለኸን ዘባውያንን መንግስታውያንን ዘይመንግስታውያንን ትካላት ዚወሃብ ውሱን ፍቓድ፣ ኣውራ አብ መቐን እቲ ዘይግሉጽ ስርዓት ዜሰፈነን ንዜጋታቱ ሹኑ ንዓለምለኸ ማሕበረሰብ ሓበሬታ ብዕለ ዘይህብን መንግስቲ እምብዛ ዜሻቐል እዩ።

83. ዓለምለኸ ማሕበረሰብን ሕቡራት ሃገራትን አብ ኤርትራ ብዘሎ ሽኩታት ቀጻሊ ሓላፍነት ይሰከሙ። ብፍላይ፣ ብ12 ታሕሳስ፣ 2000፣ አተፈረመ ውዕል ኣልጀርሰን ውሳኔ ምእንጻጽ ዶብ ኢትዮጵያን ኤርትራን ዘይምትግባሩ፣ እቲ መንግስቲ ምኽልኻል ሃገር ብዚብል ጉልባብ ደሃኺ ተግባራት ንኺፍጸም ቀሊል ምኽኒት ፈጠርሎ ኣሎ። ዓለምለኸ ማሕበረሰብ'ውን እንተ ሹኑ፣ ንፖሊሲታትን ልምድታትን ኤርትራ ኺምርምር ሓላፍነት ኣለዎ።

ለ. ለበዋታት

84. ብመሰረት ውጽኢት መርመራሉን መደምደምታታቱን፡ ኮምሽን ነዚ ዚሰዕብ ለበዋታት የመሓላልፍ።

1. ሓፈሻዊ

85. ለበዋታት መርማሪ ኮምሽን ንመንግስቲ ኤርትራ፡-

(ሀ) ነቲ ናይ 1997 ቅዋም ምሉእ ብምሉእን ብዘይ ገለ ተወሳኺ ምድንጓይን ኣብ ግብሪ ጌውዕሎ፤ ነቲ ቅዋም ዚግበረሉ ዝኾነ ምምሕያሽ ብግልጽን ንህዝቢ ብዘላትፍን ኮነት ኪሰላሰልን ብመሰረት ሕጊ ዓለምለኸ ሰብአዊ መሰላት ንግዲታታት ኤርትራ ኣብ ግምት ኬእትዎን ኣለዎ፤

(ለ) ብመሰረት እቶም ኤርትራ ዝፈረመትሎም ዓለምለኸ ውዕላት ሰብአዊ መሰላት ግዲታታት ኬኸብር፤ ካልኣት ዓለምለኸ ሰብአዊ መሰላት ሕግታት ኪፍርምን ኪትግብርን፤ ናጽነት ምግላጽ ሓሳባትን ርእይቶን ከምኡ'ውን ሰላማዊ ምትእኻኻብን ሽርክነትን ከም ወሰንቲ መሰረታት ናይ ዝኾነ ዲሞክራሲ ምሉእ ብምሉእ ኬኸብር፤

(ሐ) ንህላው ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ኣፍልጦ ጌህብን መቐተልቲ ከገዮ ዝኾነ ሕጋዊ መሰርሕ፡ ግዳድ ምስዋር፡ መግራፍቲ፡ ዘይሕጋዊ ማእሰርቲ፡ ጸታዊ ዓመጽን ግዳድ ዕዮን ዚርከብዎ ኣብ ሃገራዊ ኣገልግሎት ከይተረፈ እተፈጸመ ሕሉፍ ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ተሓታትነቱ ጌረጋግጽ፤

(መ) ንገበነኛታት፡ ኣውራ ሓላፍነት ወታሃዲራዊ እዚ ዝለዎም ዚምርምረሉ፡ ኣድላዩ ምስ ዚኸውን ድማ ናብ ፍርዲ ዜቐርቡሉን ናጽን ዘይሻራውን ኣገባብ መሰሪቱ፡ ንግዳዮት ብቑዕ መተኻኸሊ ጌህቦም፤ ከምኡ'ውን፡ ከሎም ገበነኛታት ናይዚ ገና ዚቐጽል ዘሎን ኣብ መጻኢ ዚኸሰትን ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ምሉእ ብምሉእ ተሓተትቲ ኪኹኑሉ ሕጋዊ መሰርሓት ኪረጋግጽ ይላበ።

2. ምሕደራን ምምሕዳር ፍትሕን

86. ኮምሽን ብተወሳኺ፡ መንግስቲ ኤርትራ፡-

(ሀ) ኣብ መንጎ ሓጋጊ፡ ፈጻምን ፈራድን ኣካላት ዘሎ ናጽነት ምቕረሕ ስልጣን ኪረጋግጽ፤

(ለ) ፖለቲካውያን ሰልፍታት ኪቐማ ጌፈቅድን ናጽ፡ ርትዓውን ግሉጽን ዲሞክራሲያዊ ምርጫታት ኣብ ከሉ ጽፍሕታት ኪካይድን፡ በዚ ድማ፡ ንድፊ ሕጊ ምርጫን ምርጫ ንምክያድ ዕማም ኮምሽን ዜቐም ኻልእ ፍርያትን ኪኸብርን ኪትግብርን፤

(ሐ) ንሃገራውያን ሕግታትን ሕጋትን ምስ ዓለምለኸ መለከዕታት ሰብአዊ መሰላት ኬስምር፡ መሰርሕ ምድንጋግ ሕጊ ግሉጽን ብምኸከር ዚሰላሰል ምዃኑን ኪረጋግጽ፡ ከሉ ሕግታት ድማ በቲ ወግባዊ ናይ ስራሕ ቋንቋታት ኤርትራ ንሓፋሽ ኬሕትመሉን ከም ዚበጽሑ ጌገብርን፤

(መ) ነቶም ኣብ ተአፋፊ ሽንታት ዚርከቡ፡ ኣውራ ንቑልዑ፡ ዕዘዝ ሕጋውን ማሕበራውን ጽላል ዚህብ ሕጊ ጌጽድቕ፤

(ረ) ከብረት ግዝኣት ሕጊ ብምምላህ፡ ንናጽን ግሉጽን ፍርዳዊ ኣካል ትካላዊ ቐርጺ ብምትሓዝን ብፍላይ ንኸሰላትን ንእሱራትን ምዕሩይ ፍትሒ ብምዝርጋሕን፡ ኣብ መንጎ ትካላት መንግስቲ ዘሎ ሚዛን ምቕረሕ ስልጣን ንምውሓስ ዝግለጸ ሕጋውን ትካላውን ለውጥታት ብዘይ ምድንጓይ ኬምጽእ፤

(ሰ) ፍርዳዊ መሰርሓት ኣብያተ-ፍርዲ፡ እንተላይ ብይናት፡ ግሉጻት፡ ከፋታት ምዃናምን ንኣገልግሎት ህዝቢ ኸም ዚውዕሉን፡ ናብ ከሰላት ድማ ብሉብሉ ኸም ዚበጽሑ ኪረጋግጽ፤

(ሸ) ብሳልሳይ ኣካል ተፈጻሚ ምዃን ዚበሃሉ ዘይሕጋውያን ተግባራት፡ ኣብ ልዕሊ ንጹሃት ወገናት ዚስግደድ ውንጀላ ከም ኣሰያ ኬኸትም፤

(ቀ) ብቐጻሊ ዚፍጸም ዘሎ ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ኪምርምር ስልጣን ዘለዎ ናጽ ሃገራዊ ትካል ሰብአዊ መሰላት ኬቐውም፤ ከምኡ'ውን ተዋሳኒቲ በርጌሳውያን ማሕበራት፡ ኣውራ ተግባቕቲ ሰብአዊ መሰላት፡ ኣብ ዲሞክራሲያዊ ማሕበረሰባት ዚጻወትዎ ግብራዊ ግደ ጌዕቅብን ኬኸብርን፤

(ቆ) ውልቀ-ሰባት ኣብ ሕጊ ንዘይተመርኩሱ ውሳኔታት ይግባይ ዚብሉሉ ተኸእሎ ኬውሕስ፡ ንፍሉይ ቤት-ፍርዲ ድማ ጌግጽዎ ይላበዎ።

3. ግዳድ ምስዋር፡ ከምኡ'ውን ሃውራዊ ቐይድን ማእሰርትን

87. ኮምሽን ብተወሳኺ፡ መንግስቲ ኤርትራ፡-

(ሀ) አብ ዝኹነ ዶብ ምናልባት ተግባራዊ ንዘሎ ብተመልከተላይ ናይ ምቕታል ፖሊሲ ብምቀራጽን ካልእን፡ ልምዲ ግዳድ ምስዋርን ከሉ ዓይነት መርሽንቲ ከንዮ ዝኹነ ሕጋዊ መስርሕን ብኡብኡ ደው ኬብሎ፤

(ለ) ኣባላት ጉጅለ-15፡ ኃይለማርያምን ኣባላት ሃይማኖታውያን ጉጅለታትን ዚርከቡዎ ብዘይሕጋዊ ኣገባብን ብኢትሃቦርን ኣተሓሰሩ ሰባት ብምሉእም ብቐጽበት፡ ብዘይ ገለ ቅድመ-ኹነት ኪፈትሑም፤

(ሐ) ደሃይ ናይቶም ኣተሰወሩ ሰባት ዚፍለጠሉ ኣድማዒ ኣገባብ ኬቐውም፤ ካብ ጽባሕ ናጽነት ንነጅ ናይ ኣተቐየዱ ወይ ኣተሰወሩ ኹሎም ሰባት ምሉእ ጸብጻብ ኬቐርበሉ፡ ንስድራኡም ድማ ብዛዕባኡም ሓበሬታ ብኡብኡ ኺህቦም፤

(መ) ኣብ ፍርዳዊ ወይ ሓውሲ-ፍርዳዊ መድረኽ ብበደል ኣተፈርዶም፡ ግናኹ ነፍሶም ኪከላኹሉ ኹነ ኤርትራ ኣብ ዝፈረመትሎም ዓለምለኸ ሕግታት ኣተቐመጡ መሰላት ፍርዳዊ መስርሓት ኪጥቀሙሉ ዕድል ዘይተዋህቦም ኣሉራት፡ ጉዳዮም ብምሉእ ኺምርምሮ፤

(ረ) ንተግባራት ብሕቲው ማእሰርቲ ብቐልጠው ደው ኬብሎን ንኹሎም ኣቶም ዘይወግዓውያንን ምስጠራውያንን ቦታታት ማእሰርቲ ኺጻጸምን፤ ኣባላት ስድራቤት፡ ጠበቓታትን ደዮን ንእሱራት ኪበጽሑዎም ኪፈቅድ፤ ከምኡ'ውን ንዝኹነ ቐይድ ድሕሪ ርትዓዊ ናይ ቀይዲ ጊዜኡ ኸሲ ዚምስርተሉ ወይ ድማ ዚፈትሑሉ ሕጋዊ ኣገባባት ኣተሓታትዩ ተፈጻምኑኦ ኺረጋግጽ፤

(ሰ) ንኹሎም ኣቶም ኣብ ማእሰርቲ ዚርከቡ እሱራት ኩናት ዚምልከት ሓበሬታ ብቐልጠው ኺህብን ኣብ ዝሓጸረ ጊዜ ኺፈትሑምን፤ ከሳብ ሸዑ፡ ዓለምለኸ ተቐጻጻርቲ ብዘይገደብ ኪበጽሑዎም ኪፈቅድ ይምስጸን።

4. ኮነታት ማእሰርቲ

88. መንግስቲ ኤርትራ፡-

(ሀ) ብዓለምለኸ መለከዕታት ኪተሓዙን፡ ኣውራ ድማ፡ ከሉም ኣቶም ኣገልግሎት ሕክምና ዜድልዮም እሱራት ከም ዚረኽቡን ብምርግጋጽ፡ ኮነታት ማእሰርቲን ኣተሓሕዞ እሱራትን ኬመሓይሹ፤

(ለ) ብሕቲው ማእሰርቲ ንሓጻር ጊዜ ጥራይ ዚፍጸም ፍሉይ ስጉምቲ ምዃኑ ኺረጋግጽ፤

(ሐ) ኣገባባት ናጻ ቀጽጽር ማእከላት ማእሰርቲ ኺተሓታትው፤ ከሉ ቦታታት ማእሰርቲ ዓለምለኸ ተቐጻጻርቲ ብዘይ ዕንቅፋት ኪበጽሑዎ ኺፈቅድ፡ ቀጻልን ብዘይ ሓበሬታን ኪበጽሑ ኺፈቐደሎም፡ ንለበዋታቶም ድማ ቀልጢፉ ኣብ ግብሪ ኺውዕሎ ኮምሽን ይላቦ።

5. መግረፍትን ስቅያትን

89. ኮምሽን መንግስቲ ኤርትራ መግረፍትን ካልእ ዓይነት ስቅያትን ከመቐጽበት ኬኸትሞ፡ ኣቢቲታ ዚምርመረሉ ብቐፅ ኣገባባት ኬቐውምን ወንጀለኛታት ናብ ፍትሒ ንምቕራብ ቅልጠ-ፍን ኣድማዕን መርመራታት ኣብ ከሉ ኣቲ ተፈጻሙ ዚበሃል መግረፍትን ስቅያትን ከም ዚሰላሰል ኪረጋግጽን ይላቦ።

6. ህዝባዊ ናጽነት

90. መንግስቲ ኤርትራ፡-

(ሀ) ኬላታት ብምፍራሰን ኣድላይነት ፍቓድ መንቀሳቐሲ ብምውጋድን ናጽነት ምንቅስቓስ ኣብ ውሽጢ ሃገር ብቐልጠ-ፍ ኪፈቅድ፤ ሕጋዊ ምንቅስቓስ ሰባት ካብን ናብን ሃገር፡ ኣንተላይ ንጥርናፈ ስድራቤት፡ ዜላልጥ ስጉምትታት ኪወስድ፤ ካብታ ሃገር ንምውጻእ ዚጥለብ መምዘኒ መውጽኢ ቪዛ ኺልዕሎ፡ ንተመለሰቲ ድማ ምስ ዓለምለኸ መለከዕታት ብዚላነ ኣገባብ ኪከፍኹኖም፤

(ለ) ናጻ መራኸብታት ብዙሓን፡ ንኡ ዚምልከት ሕጊ ምስ ዓለምለኸ መለከዕታት ከም ዚቃዶ ብምግባር፡ ኪሰርሕ ዜኸእል ቅልጠ-ፍ ስጉምትታት ኪወስድ፤ ንኃይለማርያም ድማ ካብ ኢደ-ወረዶ ምትእትታውን ቀይድን ኪከላኸለሎም፤

(ሐ) ከሉ ሃይማኖታዊ ምስዳድ፡ ኣውራ ንኹም መሰኻኸር የህዋ፡ ጴጌጠቐስጣውያንን ካልኣት ፍቓድ ዘይረኸባ ሃይማኖታውያን ጉጅለታትን ኬብቐዕ ቅልጠ-ፍ ስጉምቲ ኺወስድ፤ ዜግነትን ተዛመድቲ መሰላትን ድማ ብኡብኡ ኺመልሰሎም፤

(መ) ሃይማኖታዊ ናጽነት ከለን እምነታት ኬኸብር ኮምሽን ይምስጸን።

7. ንብረት

91. ኮምሽን ብተወላኺ፡ መንግስቲ ኤርትራ፡-

- (ሀ) ምስ መሬትን አባይትን ዚተኣሳሰሩ መሰላት ብዘይ ዝኹን ኣድልዎ ኪገሃዱን ዕግቡቶም ኪረጋግጹን፤
- (ለ) ካብ መሬትን አባይትን ዚፍጸም ምስጻጉን ዳግሙ-ሰፈራን፡ እንተላይ ካሕሳ፡ መትከላት ተመጣጣንነትን ርትዓውነትን፡ ብዓለምለኸ ሕጊ ሰብአዊ መሰላት መሰረት ከም ዚሰላሰል ኪረጋግጹ፤
- (ሐ) ኣንጻር ዘይተፈቐደን ሃይማኖታት፡ ከም መሰኻኸር የሆዋን እቶም ኣብ ዕጥቃዊ ቻልሲ ዘይተሳተፉን፡ ዚፍጸም ሕንሕን ግዱድ ምስጻጉ ኬበቅዕ፤
- (መ) ምግባት ብዘይ ካሕሳ መሬት ናይቶም ካብ ኤርትራ ዝሃደሙ ዓፋር ደው ኬብሎ፤ ተወላዶ ዓፋር ድማ ኣብ ዚምእምእም አከባቢ ዳግም ምስፋሮም ኪረጋግጹ ይላቡ።

8. ሃገራዊ ኣገልግሎት

92. መንግስቲ ኤርትራ፡-

(ሀ) ኣብ ኣዋጅ ሃገራዊ ኣገልግሎት ተነጺሩ ኸም ዘሎ፡ ነቲ መወዳእታ ዘይብሉ ሃገራዊ ኣገልግሎት ብምሕጻር፡ ንኸሎም እቶም ዛጊት ተመልግሎም ዘለዉ ዕሉማትን ኣብ መጻኢ ዚምልሙሉን ወታሃደራት ናብ 18 ኣዋርሕ ኪድርቶ፤

(ለ) ንትግባረ እዚ ኣብ ቀረባ እዋን እተዋህበ ሓበሬታ ብዚምልከት፡ ካብ 2014 ንጎጆ ንእተዓለሙ ሰባት ንውሓት ጊዜ ሃገራዊ ኣገልግሎት ናብ 18 ኣዋርሕ ምምላሱ ምሉእን ግሉጽን ሓበሬታ ኺህብ፤

(ሐ) ናይ ሕልና ተቓውሞ፡ ብመሰረት ዓለምለኸ ኣሰራርሓታት፡ ብሕጊ ኺተባብዕ፤ ምስ ኣካላዊ ወይ ስነ-ኣእምሮአዊ ጸገማት ጥዕና ዚዛመዱ ምኽንያታት ወይ ድልየታት ስድራቤት ንዘለዎም ሰባት ካብ ሃገራዊ ኣገልግሎት ናጻ ኺኹኑ ኺተባብዕን ኪፈቅድን፤

(መ) ውትህድርና ዜወግዱን ካብኡ ዚኹብልሉን ንዚሓድሮም ሽቑራረ ዚኸውን ሕጋዊ ኣገባባት ኪሰርዕን ኪትግብርን፤ ምስ ዓለምለኸ መለከዕታት ብዚሳነ መገዲ ክሲ ከም ዚምስረቶምን ብቤት-ፍርዲ ድማ ኣብ መጋባእያ ኸም ዚቐርቡን ኪረጋግጹ፤

(ረ) ስቅያት፡ ምዝመዛን ኣደራዕን ወታሃደራት ዚኸልከልን ዚቐጽዕን፡ ንኸነታት መገባብርኦም፡ እንተላይ ቀረብ መግብን መጽለልን፡ ዚምጥን ብቐዕ መለከዕታት ዜነጻር ወታሃደራዊ ስርዓት ኪጽድቑ፤

(ሰ) ወታሃደራት ተፈጻሙ ንዚብልዎ ስቅያት ኬልዕሉን ካሕሳ ኺቐብሉን ኣቤቱታኦም ዜስምዑሉ መካኒዝም ኬቐውም፤

(ሸ) ግዱድ ምልመላ ትሕቲ 18 ዓመት ዝዕድመኦም ቁልው ኣብ ወታሃደራዊ ታዕሊም ደው ኬብሎ፤

(ቀ) ትምህርቲ ካብ ወታሃደራዊ ኣገልግሎት ኪንጻልን ናይ ካልኣይ ደረጃ ትምህርቲ ካብ ሳዎ ኹን ካብ ካልኣት ማእከላት ወታሃደራዊ ታዕሊም ወጻኢ ዚዛዘመሉ ባይታ ኺጣጥሑን፤

(ቆ) መምዘኒ ምዝዛም ግቡኣት ሃገራዊ ኣገልግሎት ንዚግነት ኬጥፍኦ ኮምሽን ይምሕጸን።

9. ግዱድ ዕዮ

93. መንግስቲ ኤርትራ ኣብ ሃገራዊ ኣገልግሎት ዜገልግሉ ዘለዉ ወታሃደራት፡ እሱራት፡ ተመሃሮን ኣባላት ሚሊሻን ኣብቲ ከም ምንጫ እቲ ብዓለምለኸ መለከዕታት ክልኩል ዝኹን ግዱድ ዕዮ ዜዋፍረሉ ተግባራት ደው ኬብሎ መርማሪ ኮምሽን ይጽውዕ።

10. ማዕርነት ጻታ

94. መርማሪ ኮምሽን ብዘይካዚ፡ መንግስቲ፡-

(ሀ) ንማዕርነት ደቀንስትዮ ኣብ ኤርትራ ዚከላኸልን ዜደንፍዕን ሕጊ ኪድርዖ፤

(ለ) ኣብ መሰላት ደቀንስትዮ ኣብ ኣፍሪቃ ዚርከብ ንሰብእውን ህዝባውን መሰላት ዚምልከት ፕሮቶኮል ቻርተር ኣፍሪቃ ኺፍርሙሉ፤

(ሐ) ተሳትፎ ደቀንስትዮ ኣብ መገባብር ህዝብን ውሳኔ ምሃብን ንምዝያድ ዜድልያ ናጻ ናብ ደቀንስትዮ ዝቐንጻ ባርነሳውያን ማሕበራት ኪቈገሩ ኪፈቅድ፤

(መ) ደቀንስትዮ ፍርያም መሬት ከም ዚዕደለን፡ ሰልጠና ሕርሻን ማሕረሰን ኣፍራዩ ኹይኑ ዚቐጽሉሉ መኻዕበትታት ከም ዚረኽቡን ኪረጋግጹ፤

(ረ) ከላን ደቀንስትዮን አዋልድን ብምዕሩይ መሰላት ውርሻ ከም ዚግግን ቡቲ ሕጋዊ መለክዕታት ድማ ጽላል ከም ዚረኽባን ኬረጋግጽ፤

(ሰ) ወሲባውን ጾታ ዝሰረቱን ዓመጽ ንዚፍጽሙ በደለኛታት ኪምርምርም፡ ክሲ ሺምስርተሎምን ኪፈርዶምን፤

(ሸ) ኣብቲ ዘይተርፍ ወታሃደራዊ ታዕሊም፡ ምደባ ደቀንስትዮን አዋልድን ናብ መንበሪ መኮንናት ንግዱድ ዘቤታዊ ዕዮ ሺኸልክል፡ ኣብ መዓስከራት ታዕሊም ንዚፍጽም፡ ብናጻ ትካል ክትትል ኪግበረሉን ኪሕበርን ዘለዎ ጾታዊ ኣደራሪ ድማ ናይ ዜር ተጻዋርነት ፖሊሲ ሺተኣታቱ፤

(ቀ) ማዕርነት ጾታ ብግብሪ ንምርግጋጽን ብመንግስታውያንን ዘይመንግስታውያንን ተዋሳኒቲ፡ ብፍላይ ኣብ ውሽጢ ሃገር ኣብ ዘለዎ ከም ወታሃደራዊ መዓስከራት፡ ሰራዊትን ቦታታት ማእሰርትን ዝኣመሰሉ ትካላት፡ ብኸሉ መልክዓት ኣንጻር ደቀንስትዮ ዚፍጽም ጉነጽ፡ ኣንተላይ ዘቤታዊ ጉነጽ፡ ወሲባውን ጾታ ዝሰረቱን ዓመጽ ንምፍታሕን ቅልጡፍ ስጉምቲ ሺወሰድ፤

(ቆ) ዘይቫራዊ፡ ብጾታ ተሃዋሲ ጸብጸብ ግዳያት ዓመጽ ዚቐርበሉ ኣሰራርሓ ሺትግብር፡ ኣገልግሎታት ተሃድሶን ደገፍን፡ ኣንተላይ ውሑስ ኣባይቲ፡ ጾታታት ሕጋዊ ሓገዝን ኣገልግሎት ጥዕናን ኪህብ ይላቦ።

11. ክትትል

95. መርማሪ ኮምሽን ብተወሳኺ፡ መንግስቲ ነዚ ዚሰዕብ ኪገብር ይጠልብ፡-

(ሀ) ከከም ኣድላይነቱ፡ ንትግባረ እቶም ኣብ ኣድማሳዊ ወቕታዊ መርመራን ብኸልኦት ኣገባባት ሰብኣዊ መሰላትን እተዋሀቡ እዋናውያን ለበዎታት ኪሕግዝ ብማለት፡ ቴክኒካዊ ሓገዝ ካብ ላዕለዋይ ኮምሽንር ቤት-ጽሕፈት ሰብኣዊ መሰላት ሕቡራት ሃገራት (OHCHR) ከምኡ'ውን ካብ ካልኦት ትካላት ኪሓትት፤

(ለ) ፍልይቲ ራፖርተር መዝነታ ክትፍጽም ኪተሓባበርን ናብ ኤርትራ ክትበጽሕ ንዝቐረበቶ ጠለብ ዕድመ ኣዎንታዊ ምላሽ ኪህብን፤

(ሐ) ምስ ካልኦት ዓለምለኸ ኣገባባት ሰብኣዊ መሰላት ኪተሓባበር፤

(መ) መቐጻልታ ኣሳታፍን ኣጠቓላልን መሰርሕ ኣድማሳዊ ወቕታዊ መርመራ ኪረጋግጽ፡ ዋዕላኛታት ንዘሕለፍዎ ለበዎታት ኪትግብር፡ ከምኡ'ውን መዓልቱ ዝሓለፎ ጸብጸባት ኪረከብ፤

(ረ) ነቶም ዓለምለኸ ሰብኣዊ ሓገዝ ዚህቡ፡ ኣብ መላእ ሃገር ብዘይ ዕንቅፋት ኪንቀሳቐሱ ብምፍቃድ ምስ ዓለምለኸ ማሕበረሰብ ኪተሓባበር ይምሕጸን።

96. መርማሪ ኮምሽን፡ ብኸልኦ ወገን፡ ዓለምለኸ ማሕበረሰብ፡-

(ሀ) ጭቡጥ ምዕባለ ኣብ ኮነታት ሰብኣዊ መሰላት ክሳብ ዚምዝገብ፡ ብፍላይ ድማ ነቶም ኮምሽን ኣብዚ ጸብጸቡ ዘለሎዎ ጸገማት ብዕቱብ ዚፈትሑዎ ለውጥታት ክሳብ ዚጸድቁ፡ ንኸሉም እቶም ካብ ኤርትራ ብምኸንያት ክቱር ግህሲታት ሰብኣዊ መሰላቶም ወይ ንሱ ዜኸትሎ ፍርሂ ዝሃደሙን ገና ዚሃድሙ ዘለዉን እምባ መጻግዒ ምጥኑ ኪቐጽሎ፤

(ለ) ስደተኛታት ሕገ ናብ ዚጽበዮም ሃገር ዘይምለሱሉ መትከል ኬኸብሮን ንህይወት እቶም ሓተትቲ ዕቕባ ዜግድ፡ ክልተኣውን ካልእን ስምምዓትን ኬኸትሞ፤

(ሐ) ኣንተላይ ክባቢያዊ ምውህሃድ ዕቕባ ኣብ እትህብ ቀዳመይቲ ሃገርን ምስግጋር ናብ ሳልሳይ ሃገራትን ዚርከቡዎ ንኤርትራውያን ስደተኛታት ኪሕግዝ ነባሪ ፍታሕ ብምልላይ፡ ሓላፍነቱ ተመቓሪሑ ንኤርትራውያን ስደተኛታትን ፈላሻን ዚናብዩሉ ዓለማዊ ሓድነት ኪድርዕ፤

(መ) ሰወር መስመራት ፍልሰት ካብ ኤርትራ ንምንካይ፡ ሰሩዕ መስመራት ምድንፋዕ፡ ኣውራ ብማእከላይ ባሕሪ ሺቋርጹ ሺብሉ ህይወቶም ደጊም ኣብ ሓደጋ ዘየእትዉሉ ኮነታት ምውሓስ፤ በዚ መንጽር፡ ካብ ሃገርም ንዚምልጡ ሰባት ውሑስ መገዲ ንምሃብ፡ ጉዳይ ምውሓስ መገዲ ስደተኛታት ብዓለምለኸ ደረጃ ኪሓስቡ፤

(ረ) ንግድን ምስግጋርን ደቂ ኣዳም ንምግታእ፡ ንግዳያት ብዓለምለኸ መለክዕታት ሰብኣዊ መሰላት ብምክንኻን፡ ኣብ መንጎ ሃገራት ዘሎ ምትሕብባር ኪድንፍዕ፤

(ሰ) ኣብዚ ዞባ ንኤርትራውያን ኣውራ ዚጸልዎም ንግድ መሸግ ሰባትን ምስግጋር ሰባትን ብሕገ ዜቐጽዕ ተግባር ኪገብር፤ ነቶም ኣብዚ ንግድ ዚነጥፉ ዚምርምረሉ ኣገባባት ኬጥልልን ክሲ ዚምስርተሉ ጾታታት ኪቐርብን፤

(ሸ) ንፍታሕ ናይቲ ካብ ኤርትራ ዚምንጩ ዋሕዚ ሓተትቲ ዕቕባ ብዚምልከት ምስ ሰብ-ሰልጣን ኤርትራ ኣብ ዚግበር ምትሕብባር፡ ኣቐልቦ ሰብኣዊ መሰላት ቅድሚ ዝኸኑ ጥምር እማመ ስጉምትታት መኸተምታ ወጽዓ

ኪቸምጦ፤ ብተወሳኸ፡ ጐረባብቲ መንግስታት ንአባላት ጽላት ሃገራዊ ድሕነት ብመሸግ ደቂ-ሰብ ዚምልከት ንቕሓቶም ዜሰብይ ንጾታ ተሃዋሲ ሰልጠና ኪህቡዎም።

(ቀ) ጭቡጥ ምዕባል ኣብ ኮነታት ሰብአዊ መሰላት ክሰብ ዚረጋገጽ ኤርትራ ጥብቂ መርመራ ኪግበረላ፡ ምስታ ሃገር ኣብ ዚግበር ዝኹነ ምውሳኔ ድማ፡ ሰብአዊ መሰላት ማእከላይ ቦታ ከም ዚወሃቦ ኪረጋገጽ፤

(ቆ) ኣብ መንጎ ኤርትራን ዓለምለኸ ማሕበረሰብን፡ እንተላይ ተሳትፎ ኤርትራ ኣብ ዘባወድን ባይቶታትን ኣገባባትን ዘሎ ዝምድናታት ናብ ምሉእን ንቡርን ንምምላስ፡ ቅድመ-ኮነት ኪለዓል፤

(ቆ) ኤርትራን ኢትዮጵያን ዘለወን ምስሕሓብ ዶብ ብዲፕሎማሲያዊ ኣገባብ ኣብ ምፍታሕ ኪተሓጋዝ ኣለዎ።

97. ብዛዕባ ናብ ኤርትራ ዝቐንፀ ልምዳዊ ሓገዝን ፕሮጀክታት ወፍርን ልዝብ ኣብ ዚካየዱሉ እዋን፡ መንግስታት፡ ዘይመንግስታውያን ትካላትን ከባንያታት ብሕታዊ ጽላትን፡ ንደቂ ሃገር ዚኸፈል ርትዓዊ ደምዝ ሕመረት እቲ ስምምዕ ምዃኑ ኪረጋገጽ፡ መሃያ ድማ ናብ ዓየይቱ ብኣድማዕነት ኪቐንፀ ኪቕብጽ ኣለወን። ናብታ ሃገር ንምኣታውን ፕሮግራማትን ፕሮጀክታትን ንምእማምን ኣብ ዚግበር ልዝብ፡ ትካላት ኣምንታዊ ጽልዋ ናይቲ ብመሰረት ዓለምለኸ ሕጊ ኣፍልጦ ዝረኸበ ዕግበት መሰላትን ናጽነትን ህዝቢ ኤርትራ ናይ ቀዳምነታት ቀዳምነት ከም ዚወሃቦ ኪረጋገጽ ኣለወን።

98. ኣድላዪ ምስ ዚኸውን፡ ሕቡራት ሃገራት ንመሪሕ ተበግሶ ሰብአዊ መሰላት ኤርትራ ብመንጽር ውጽኢት መርመራ ኮምሽን ኪምርምርን ኪኸልሱን፡ ከምኡውን፡ ከለን ትካላት ሕቡራት ሃገራት ብዘይ ወለምዘለም ከም ኪትግብራኦ ኪረጋገጹን መርማሪ ኮምሽን ይምሕጸን።

99. ዓለምለኸ ውድብ ዕዮ ንጸገማት ግዳድ ዕዮ ኣብ ኤርትራ ኣቓልቦ ኪህቦ መርማሪ ኮምሽን ይጽውዕ።

100. መጻኢ ፕሮጀክታቱ ኣብ ምውሳኔ፡ ፕሮግራም ልምዳት ሕቡራት ሃገራት ደገፉ ንምሕያል ሃገራዊ ቤት-ጽሕፈት ስታቲስቲክስ ኤርትራ ቀዳምነት ኪህቦ ኣለዎ።

101. ላዕለዊይ ኮምሽነር ቤት-ጽሕፈት ሰብአዊ መሰላት ሕቡራት ሃገራት (OHCHR)፡ ኣብ ትግባረ ኦቶም ኣብዚ ጸብጻብን ነቶም ኣብ ኣድማሳዊ ወቕታዊ መርመራን ብኸልኡት ኣሰራርታታት ሰብአዊ መሰላትን ዝቐረቡ ለበዋታት ንመንግስቲ ኤርትራ ንምሕጋዝ ዘካየዱ ጻዕርታት ዚምልከት ጸብጻቡ ዓመት-መጻ ናብ ባይቶ ሰብአዊ መሰላትን ካልኦት ዚምልከተን ኣካላት ሕቡራት ሃገራትን ኪቐርብ ኣለዎ።

102. ለበዋ መርማሪ ኮምሽን ንባይቶ ሰብአዊ መሰላት፡-

(ሀ) ኣብ መበል ሰላሳ ኣኼባኡ፡ ብተሳትፎ ከሎም ዚምልከቶም ተዋሳኔትን ንሕግታት ድሕነትን ሰብአዊ መሰላትን ብምጥቃም፡ ንንግድ መሸግ ደቂ-ሰብ ኣብ ሰሜን ኣፍሪቃን ማእከላይ ባሕርን ዚምርመረሉ ስትራተጂታት ናይ ላዕለዊይ ጽፍሒ ምይይጥ ኪሰርዕ፤

(ለ) ንመዝነት ፍልይቲ ራፖርተር ኮነታት ሰብአዊ መሰላት ኣብ ኤርትራ ኣሓዲሱ፡ ኣድላዪ ዘበለ ጸጋታት ብምቕራብ፡ ንሰብ-መዚ ትግባረ እዚ ለበዋታት ኣብ ምድንፋዕ ኪሰርሑን ጸብጻቦም ኪቐርቡን ኪጠልቡ፤

(ሐ) ኮምሽን ዘለለዮ ኣደራሳ ማዕረ ኸንደይ ምስ ገበናት ኣንጻር ሰብአውነት ዚጽብጸብ ምዃኑ ንምጽናዕ፡ ፍሉይ ሕጋዊ ኣገባብ ኪመዝዝ ወይ'ውን መርመራ ኪካየድ ኪእዝዝ፤

(መ) ነዚ ለበዋታት ንምትግባር፡ ጽምዶ ምስ መንግስትን ነቶም ኣብ ኣድማሳዊ ወቕታዊ መርመራን ብኸልኡት ኣገባባት ሰብአዊ መሰላትን ዝቐረቡ ለበዋታት ብምምሕያሽ፡ ላዕለዊይ ኮምሽነር ቤት-ጽሕፈት ሰብአዊ መሰላት ሕቡራት ሃገራት (OHCHR) ንኹነታት ሰብአዊ መሰላት ኣብ ኤርትራ ኣቓልቦን ጸጋታትን ኪዛይድ ኪጠልብ።

ጥብቆታት

[ካብ እንግሊዝኛ አተተርጎሞ]

ጥብቆ I

ብመርማሪ ኮምሽን ናብ ፕረዚደንት ኤርትራ አተመርሐ ደብዳቤ

ሕገራግ ፕራግማት

መርማሪ ኮምሽን ኮንታት ሰብአዊ መሰላት ኣብ ኤርትራ

3 ሰነ፡ 2015

ክቡር ፕረዚደንት፡

መቐጸልታ ናይቲ ብ14 ጥቅምቲ፡ 2014፡ ዝጸሓፍኩልካ ደብዳቤ፡ ብኣብ-መንበርነት መርማሪ ኮምሽን ኮንታት ሰብአዊ መሰላት ኣብ ኤርትራ መዝነተይ ደጊመ እጽሕፈልካ ኣለኹ።

ኣብ ሰነ 2014፡ ባይቶ ሰብአዊ መሰላት ነዚ ኮምሽን አቕሙ። ኩሉ እቲ ኣብ ኤርትራ ተፈጻሙ ዚበሃል ግህሰት ሰብአዊ መሰላት ኪምርምርን ጸብጻቡ ኣብቲ ኣብ ጃነቫ ብ15 ሰነ ዚጅምር መበል ዕስራን-ትሻዓተን ኣኼባኡ ኪቐርቡን መዘዝዎ።

ኮምሽን መርመራኡ ካብ ሕዳር 2014 ክሳብ ግንቦት 2015 ኣሰላሲሉ። ኮምሽን ናብ ኤርትራ ኪኣቱ ኪፍቀድን ምስ ኮንታት ሰብአዊ መሰላት ዚተኣሳሰር ሓበሬታ ኪቐረበሉን፡፡ ብተደጋጋሚ እንተ ጸውዑ፡ መንግስትኻ ምሳና ኪይዋላእን ዝኹነ ምትሕብባር ከይገብርን ምውሳኔ ብልቢ የሕዝነኒ። ኣብ ኤርትራ ኸንበጽሕን ውጽኢት መርመራና ምሳኻን ምስ ተሓባበርትኻን ክንላዘበሉን ክትዕድመና እንተ ደለኻ፡ ምሳኻን ምስ መንግስትኻን ክንዋላእ ሕጂውን ቅሩባት ኢና።

ካብ ልዕሊ 700 ምስክርነታት ብአተዋህለለ እኩብ መርትዖ መሰረት፡ ኣብ ኤርትራ ብሜላ ዚዝውተር፡ ሰፊሕን ዝዚፍን ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት መንግስትኻ ብሜላ ኪፍጽሞ ምጽናሉን ገና ይፍጽሞ ምህላውን ኮምሽን ተገንዚቡ።

ዕግበት መሰላትን ናጽነታትን ኣብ ሓፈሻዊ መቓን ስእነት ግዝኣት ሕጊ ኣመና ተኸሪቱ ይርከብ።

ብተወሳኺ፡ መርሸንቲ ክንዮ ዝኹነ ሕጋዊ መሰርሕ፡ መግረፍቲ (እንተላይ ጸታዊ ስቅያት)፡ ኣብ ሃገራዊ ኣገልግሎትን ግዳድ ዕዮን ዚፍጸም ግህሰታት ምስ ገበናት ኣንጻር ሰብአውነት ምዃኑ ኮምሽን ተገንዚቡ ኣሎ። እዋናዊ ውጽኢት መርመራኡ ዓለምለኽ ገበናት ኣብ ካልኣት ዓውድታት ኣይተፈጸሙን ብዚብል መደምደምታ ኪይትርጎም ኮምሽን የሰምረሉ።

ምሉእ ጸብጻብ ውጽኢት መርመራን መደምደምታታት ለበዋታትን፡ ምስናይ ጽግቕ ትሕዝቶኡ ኸም ጥብቆታት እዚ ደብዳቤ ተመቓሪሎም ኣለዉ። ብ08 ሰነ፡ 2015፡ ብወግዒ ተዘርጊሎም፡ ብ23 ሰነ፡ ኣብ መበል ዕስራን-ትሻዓተን ኣኼባ ባይቶ ኪቐርቡን ምይይጥ ኪግበረሎምን እዩ።

ብመንጽር ውጽኢት መርመራ ኮምሽንን ፕረዚደንት ኤርትራ፡ ፕረዚደንት ሃገራዊ ባይቶን መራሒ እቲ ኣብ ስልጣን ዘሎ ሰልፊ፡ ህዝባዊ ግንባር ንዴሞክራሲን ፍትሕን ከም ምዃንካ መጠንን፡ ኣብ ሃገርካ ዘሎ ኣሰቃቂ ኹነታት ሰብአዊ መሰላት ቅልጡፍ ስጉምቲ ብምውሳድ ክትፈትቱ፡ ብፍላይ ስልጣኖም ተጠቐሞም ብዘይ ኣዋዲ ዝዚፍ ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ንዚፍጽሙ ብደለኛታት መኸተምታ ኸትገብረሉ እምሕጸካ።

እምበኣር፡ ኮምሽን ንኣኻን ንመንግስትኻን፡-

ነቲ ናይ 1997 ቅዋም ምሉእ ብምሉእን ብዘይ ገለ ተወሳኺ ምድንጓይን ኣብ ግብሪ ኸተውዕልዎ ይጽውዕ። ነቲ ቐዋም ዚግበረሉ ዝኹነ ምምሕያብ ብግልጽን ንህዝቢ ብዜሳትፍን ኮነት ኪሰላሰልን ብመሰረት ሕጊ ዓለምለኸ ሰብአዊ መሰላት ንግዴታታት ኤርትራ ኣብ ግምት ኬእትዎን ኣለዎ።

ንህላወ ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ኣፍልጦ ኸትህቡን መቐተልቲ ከንዮ ዝኹነ ሕጋዊ መሰርሕ፡ ግዳድ ምስዋር፡ መግረፍቲ፡ ዘይሕጋዊ ማእሰርቲ፡ ጸታዊ ዓመጽን ግዳድ ዕዮን ዚርከብዎ ኣብ ሃገራዊ ኣገልግሎት ከይተረፈ እተፈጸመ ሕሉፍ ግህሰታት ሰብአዊ መሰላት ተሓታትነቱ ከተረጋግጹ ይጽውዕ።

ኣብ ዝኹነ ዶብ ምናልባት ተግባራዊ ንዘሎ ብተመልከተላይ ናይ ምቕታል ፖሊሲ ብምቀራጽን ካልእን ልምዲ ግዳድ ምስዋርን ኮሎ ዓይነት መርሸንቲ ከንዮ ዝኹነ ሕጋዊ መሰርሕን ብኡብኡ ደው ከተብልዎ ንጽውዕ።

ኣባላት ጉጅለ-15፡ ጋዜጠኛታትን ኣባላት ሃይማኖታዊ-ያን ጉጅለታትን ዚርከቡዎ ብዘይሕጋዊ ኣገባብን ብኢትሃቦርን እተኣሰሩ ሰባት ብምሉእም ብቐጽቦት፡ ብዘይ ገለ ቅድመ-ጥንት ኪፍትሑ ንጽውዕ።

መግረፍትን ካልእ ዓይነታት ኢሰብአዊ ኣተሓሕዛን ቅልጦፍ መቐተምታ ከትገብሩሉ ንጽውዕ።

ኣብ ኣዋጅ ሃገራዊ ኣገልግሎት ተነጺሩ ኸም ዘሎ፡ ነቲ መወዳእታ ዘይብሉ ሃገራዊ ኣገልግሎት ብምሕጻር፡ ንኸሉም እቶም ዛጊት ተመልሚሎም ዘለዉ ዕሉማትን ኣብ መጻኢ ዚምልመሉን ወታሃደራት ናብ 18 ኣዋርሕ ከትድርትዎ ንጽውዕ።

ማዕርነት ጸታ ብግብሪ ንምርግጋጽን ብመንግስታውያንን ዘይመንግስታውያንን ተዋሳኢቲ ብኸሉ መልክዓት ኣንጻር ደቀንስትዮ ዚፍጸም ዓመጽ፡ እንተላይ ዘቢታዊ ጉነጽ፡ ወሲባውን ጸታ ዝሰረቱን ዓመጽ ንምፍታሕን ቅልጦፍ ስጉምቲ ኸትወስዱ ንጽውዕ።

ምሉእ ለበዋታት ኮምሽን ምስዚ ደብዳቤ ተተሓሕዞ ኣብ ዘሎ ጸብጻብ ተዘርዘሩ ኣሎ። ዕቱብ ኣቓልቦ ኸም እትህበም ንትስፎ። እዞም ለበዋታት ምስ ዚትግበሩ፡ ኤርትራ ግዝኣት ሕጊ ዚትግበረላን ሰብአዊ መሰላት ዚኸበረላን ሃገር ኣብ ምግባራ ሓገዝቲ ከም ዚኹኑ ጽኑዕ እምነትና እዩ።

ኮምሽን ንዘሎ ዕድል ተጠቐሙ መግለጺ ልዑል ኣኸብሮቱ ኹሐድሶ ቐሩብ እዩ። ክቡር ፕረዚደንት፡ ዘየወላውል ልዑል ኣኸብሮተይ ተቐብል።

ማይክ ስሚዝ
ኣቡ-መንበር
መርማሪ ኮምሽን ሰብአዊ መሰላት ኣብ ኤርትራ

ክቡር
ኣቶ ኢሳይያስ ኣፍወርቂ
ፕረዚደንት ሃገረ ኤርትራ
ኣስመራ

ጥብቆ II

ብመርማሪ ኮምሽን ናይ እተለለያ ኣብያተ-ማእሰርቲ ዝርዝር

ብመርማሪ ኮምሽን እተሰነዳ ኣብ ኤርትራ ዚርከባ ኣብያተ-ማእሰርቲ

1. ቀዳማይ መደበር ፖሊስ
2. ካልኣይ መደበር ፖሊስ
3. ሳልሳይ መደበር ፖሊስ
4. ራብዓይ መደበር ፖሊስ
5. ሓምሻይ መደበር ፖሊስ
6. ሻዱሻይ መደበር ፖሊስ
7. ዓብይ ዓዲ
8. ኣደርሰር
9. ዓዲ-አበይቶ
10. ዓዲ ዑመር
11. ዓዲ-ቐይሕ
12. ዓዲ-ንፋስ
13. ዓዲ-ኸላ
14. ኣፍዓበት
15. ኣጂፕ
16. ኣቐርደት
17. ዓላ
18. ዓራግ
19. ዓሰብ
20. ባሕርያ
21. ባረንቱ ወታዕደራዊ ኣሃዱ ስለያ
22. ባረንቱ ወታዕደራዊ ኣሃዱ
23. መደበር ፖሊስ ባረንቱ
24. ባረንቱ ፕሪማ ካንትሪ
25. ባረንቱ ምስጢራዊ ቤት-ማእሰርቲ
26. ዳህላክ ከቢር
27. ዳርሳል (Darsal)
28. ድባርዋ
29. ደቀምሓረ
30. ደንጎሎ
31. ድጓና
32. ዲራዲሮ
33. ጋሕተላይ
34. ገደም
35. ገልዓሎ
36. ገርገራ
37. ሓድሽ መዓስከር
38. ሓጋዝ
39. ሓልሓል
40. ሓሽፈራይ
41. ዕዳጋ ዓርቢ
42. ካርቶሊ
43. ከረን
44. ማይ ድማ

45. ማይ ዕዳጋ
46. ማይ ነፍሐ
47. ማይ ስርዋ
48. ማይ ተመናይ
49. ምጽዋዕ
50. ሚዕጥር
51. መንደፊራ
52. ናቕፋ
53. ናቸራ
54. ሳዋ
55. ሰገነይቲ
56. ሰምበል
57. ሰንዓፊ
58. ሰረጃቆ
59. ሸላ ተሰነይ
60. ተሃድሶ
61. ተሰነይ
62. ትራክ ቢ
63. ትራክ ሲ
64. ጸጸር
65. ጸሮና
66. ትሕተ-ባይታ ቤት-ማእሰርቲ ተሰነይ
67. ዊዓ
68. ዛራ

አብ መስርሕ መርመራ እተሓበሩ ተወሰኹቲ አብያተ-ማእሰርቲ

1. አባ ሻውል መደበር ፖሊስ
2. አቦይ ርጉም
3. ዓሊ ጊድር
4. ዓሻ ጎልጎል
5. ዶና ዋጦ (AunaWato)
6. ባሌኮ (Baleko)
7. ዳዕሮታይ
8. ድባርዋ
9. ዕዳጋ ዓርቢ
10. ዔላበርዕድ
11. እምባትካላ
12. ጋራጅ ፈንቅል
13. ጊንዳዕ መደበር ፖሊስ
14. ግላስ
15. ጎልጅ
16. ጎፕ
17. ጁፋ (Jufa)
18. ኪሩ
19. ኪሎማ
20. ክሊማ
21. ኩዶ-ፈላሲ
22. መትከል አቤት
23. ሸላሎ

24. ታባ ስቲፋኖስ
25. ጸጸራት
26. ቤት-ማእሰርቲ ቪ.ላጅዮ
27. ጠ.ፆ